
UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 061564479

ספר

יון מצולה

מרבה לספר גזירות ומלחמות שהי' במדינת
רוסי"א וליט"א ופולין בשנת ת"ח וקורות
היהודים בארצות האלה:

חברו הרב החכם הכולל הנודע לתהלה מוה"ר נתן
נטע בה"ק מוה"ר משה הנובר זצ"ל הי"ד
אשכנזי מק"ק זסלא"ב במדינת רוסי"א:

הוצאה רביעית ומתוקנת בהוספות הרבה.

הובא לבה"ד ע"י הוצאות ש"ר בנימין ליבעסקינד נ"י
מו"ס בפה

פיעטרקוב

בדפוס החדש מו"ה מרדכי צעדערבוים נ"י.

ІЕВЕЙНЪ МЕЦУЛА

или

Разсказъ о приключеніяхъ съ Евреями въ Польшѣ въ 1647 г. и о постепенномъ улучшеніи ихъ быта подъ скипетромъ русскихъ Монарховъ.

Перепечатано съ Дирнфуртскаго изданія 1726 года.

Въ типографіи М. ЦЕДЕРБАУМА въ Петроковѣ.

1902.

Дозволено Цензурою,
Варшава 14 Января 1873 г.

יון מצולה

ויהי בשנת חמשת אלפים שמ"ה לבריאת העולם, מלך זיגמונד מלך שוידן במדינת פולין, ובשנת שנ"ב לצירה לקח אשה מיוחסת בת אחיו של הקיסר רודולפו"ס ושמה אנ"א בת הדוכוס קרלו"ס בן הקיסר ורדינאנ"ס זכר לברכה, כך מצאתי בסוף ספר צמח דוד. והיה מלך חסד וכשר ואוהב משפט ואוהב ישראל. בימיו התחזק דת האפיפיור במדינת פולין, כי מימי קדם היו רוב הדוכסים והשרים היושבים ראשונה במלכות נמשכים אחר דת היונים ואיו כל אנפין שוין, עד שמלך המלך זיגמונד הנ"ל היה מגביה להדוכסים והשרים שהיו מדת האפיפיור והיה משפיל להדוכסים והשרים שהיו מדת היונים, עד שכמעט כל הדוכסים והשרים הפרו דת היונים ועמדו על דת האפיפיור, ועם היונים היו הולכים ודלים והיו לעבדים ולשפחות לעם פולין, רק הגבורי חיל שהיו בהם לקחם לו המלך לאנשי המלחמה כשלשים אלף חלוצי צבא ושמם קאזאקין, והם היו פטורין מן מס המלך והשרים, רק היו מחוייבים לישב תמיד על הגבול שבמדינת רוסיא הסמוך למדינת בני קדר לשמור המדינה מן הקדרים, כי הם היו מעולם אבן נגף וצור מכשול למדינת פולין, ומעולם היה שנאה גדולה בין הקדרים והיונים, הקדרים באו על היונים למלחמה והיונים על הקדרים, ולכן היו פטורים מן המס והיה להם חירות כאחד מן השרים, אבל אחר דלות עם הקאזאקין והרוסים בני רוסיא הקטנה היו משתעבדים בהם הדוכסים והשרים מאד וימררו חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבודה בבית ובשדה. וישימו עליהם השרים מסים גדולים, וקצת מן השרים היו מענין אותם בענוים קשים ומרים שיעמדו על אמונת האפיפיור, וכל כך היו נדכאים עד שכמעט כל האומות ואפילו הירודים בין כל האומות היו מושלים בהם:

גזירות נאלעווייק"א.

ויהי בשנת השס"ב לפ"ק שנת י"ז למלך זיגמונד הנ"ל, קם אחד משרי גדודי הקאזאקין ושמו נאלעווייק"א וקינא קנאת בני עמו הקאזאקין, ויאמר אל עמו; עד מתי אנחנו מחרישים לעם פולין, וימרדו במלכות פולין הוא ועמו, ויאספו אליו עם רב כחול אשר על שפת הים וכבשו כל מדינת רוסיא עד ק"ק מעודנאו"ו. ויהי

כשמוע המלך הדבר שלא שני שרי צבא שלו עם כל חילו רשבו ופרשיו אנשי חיל מעט פולין לערוך עמהם מלחמה . ותגבר יד עם פולין עליהם , ואת גאלעווייק"א תפשו חי ויביאוהו למלך לעיר תלוכה ווארש"א וגם דבר אתו משפט על שהרים ידו במלך ועשה לו כמשפטו . ושאר בני עמו היו משעבדים בהם יותר , ולהקאזאקין שהיו מחזקים ידו קנסם , שלא יהיו יותר מעשרים אלף הפטורין מן מס המלך והשרים והשאר יהיו תחת מס המלך והשרים , ונפחת מעט הקאזאקין עשרת אלפים שבתחלה היו שלשים אלף ומן היום ההוא והלאה לא היו כי אם עשרים אלף ותשקוט הארץ . וימת המלך זיגמונד בשנת שצ"א לפ"ק וארבעים ושש שנים מלך בפולין , וימלוך בנו וולאדיסלב תחתיו בשנת שצ"ב , ושש עשרה שנה מלך על פולין , ולקח אשה מיוחסת בת הקיסר מאטי"ז אחותו של הקיסר ורדינו"ם יר"ה היושב בזמן הזה בק"ק ווינ"א על כסא מלכותו השם ישמרהו , ומתה המלכה הסיא בשנת ת"ה לפ"ק , ובשנת ת"ו לקח אשה אחרת בת מלך צרפת אחותו של מלך צרפת שבזמן הזה , והיה המלך וולאדיסלב מלך חסד וכשר ואוהב משפט ואוהב ישראל ואך שלום היה בימיו :

גזירות פאוולו"ק .

ויהי בשנת שבע למלך וולאדיסל"ב שנת השצ"ט לפ"ק , קם קאזאק אחד ושמו פאוולו"ק וקינא קנאת בני עמו היונים ומרד במלכות פולין , ויאספו אליו אנשים ריקים ופוחזים הרבה ויעברו מעברות הים השחור שנקרא אחורי המפתן . ובלשון רוסי"א זאפראהי"י . ושם ים מדבר גדול רחב ידים לאסוף העם , ובכל פעם שמרדו היונים נסו לשם , כי שם לא בא אדם מעולם אם לא הקאזאקין , ומיד שעבר הפוחז לשם עברו אליו הקאזאקין ושאר יונים למאות ולאלפים , ויבקשו הקאזאקין לאבד גם את היהודים יושבי הארץ . גם חלקו ביניהם כל מלכות פולין , והמורד פאוולו"ק הנ"ל יהיה עליהם מלך בווארש"א עיר המלוכה . אבל הקב"ה יודע מחשבות הפר עצתם ובטל מחשבותם והשיב להם גמולם בראשם , אע"פ כן בחזרתם מאחורי המפתן החריבו בעו"ה הרבה בתי כנסיות והרגו לערך ר' נפשות מישראל גם החריבו הרבה בתי תפלותם והרגו

הרבה כומרים בק"ק למווי"ן ובק"ק לובעי"ן וסביבותיה והנשארים נסו למדינת פולין. ויהי כשמוע המלך ולאדיסלא"ב את הדבר הרע הזה שלח עליהם למלחמה את שני שרי הצבא אשר שם האחד קאניעפלסקי"י ושם השני פאטאצקי עם חיל גדול מעם פולין ועמהם הגבור חיל שמו לאשט"ש ויערכו עמהם מלחמה שני שרי הצבא הנזכר לעיל מצד אחד, והגבור חיל לאשט"ש לקח עמו כשש מאות איש וסיבב עליהם הדרך, ובא עליהם דרך יערות והיה לאשט"ש עם עמו מצד אחד והשני שרי הצבא מצד אחר והקאזאקין באמצע והכו בהם עם פולין מכה רבה, ואת פאוולו"ק תפסו חי עם השרים והיועצים שלו והוליכום בכבלי ברזל אל המלך לעיר ווארש"א, ויכתירו לפאוולו"ק שם ויעשו לו כסא של ברזל והושיבוהו עליו ויעש הסרדיוט כתר של ברזל בראשו ושרביט של ברזל בידו, והכל היה לפני זה מלובן באש ויסם פחם מתחתיו ונופח בידו והיה נקדח מתחתיו עד שמת, ולשאר שרים ויועצים שלו עשו גם כ"כ שפטים גדולים, וכיון שראה המלך הנ"ל שהקאזאקין עדיין עומדים במרדם קנס אותם, שלפני המעשה הזה היו כ' אלף פטורים ממס, שלא יהיו מן היוס ההוא והלאה רק ששה אלף פטורים ממס והנשארים יהיו למס עובד כמו שאר דלות עם היונים, וישם עליהם שרי אלפים מעם פולין כדי שלא ימרדו פעם אחרת, ופל זאת לא הועיל אין עצה ואין תבונה לנגד ה' וילא העגל הזה:

ועתה אתחיל לכתוב גזירת הרעות שסיבב חמי"ל במדינת רוסי"א וליט"א ופולי"ן בשנת ת"ח ות"ט ות"י ותי"א ותי"ב לפ"ק.

ויהי בשנת הת"ח לפ"ק שנת שש עשרה למלך ולאדיסלא"ב היה קאזאק אחד בעיר טשאהרי"ן ושמו חמי"ל בלשון רוסי"א ובלשון פולין נקרא חמילנעצקי"י והיה אחד משרי המאות על הקאזאקין והיה מופלג בעשירות בצאן ובקר ומקנה הרבה עד מאד, והיה חכם ובעל תחבולות וגבור מלחמה והיה דירתו בעיר טשאהרי"ן שהיא יושבת תחת ממשלת שר צבא קאניעפא"לסקי, והשר ההוא היה מכיר את האיש ואת שיחו ויקנא בעשרו ובגדל הונו וכל ימיו היה מלעטער השר הנ"ל על זה האיש ואמר פרבה פעמים אל השרים ויועציו: אני

מתיירא שלא יבא מזה האיש תקלה למלכות פולין והרבה פעמים בקש למצוא עליו איזה עלילה ליקח נפשו ממנו ויחפש ולא מצא, כי הוא היה חכם ואיש מזימות והבין הדבר ושמר את עצמו ממנו במלחמה שלא ימצא בו שום דבר. ויהי כאשר הגיע זמנו של שר הצבא הנ"ל למות צוה לבנו כמה עניני טפסיסי מלחמה שהיה בנו באותו פעם חראנז"י בלשון פולין, ר"ל שהוא נושא דגל לפני המלך כשהולך במלחמה וע"ש כך נקרא חראנז"י עד היום הזה, וכן צוה לו על זה האיש חמי"ל וא"ל אתה ידעת את האיש חמי"ל ואת מעשהו ולכן ראה תראה שתעליל עליו איזה עלילה כדי שתוכל להעביר אותו מן העולם. ויהי היום וינחס השר חראנז"י אחר מות אביו ולקח אשה מגדולי ייחוס אחותה של השר זאמאיסק"י והוליא עליה הרבה ממון זהב וכסף יותר מיכולתו כנהוג בכל מלכות פולין הן יהודים הן בני עמים אחרים אם עושים חיתון אם יש לו אלף זהובים הוא צוה עוד וממשכן נכסיו כדי להוציא ב' אלפים זהובים, והנה אחר שלקח השר חראנז"י האשה והוציא כל ממונו נתן בדעתו לילך עם אשתו אל המקומות שיש לו אחורי הנהר ניפו"ר אל המקומות שיש שם הקאזאקין למען ייטיבו לו בעבודה ויתנו לו מתנות הרבה עבור האשה החדשה אשר לקח ואח"כ ילך עם הקאזאקין על הקדרים פתאום וימצא שלל רב, כנהוג שלהם מימים קדמונים, וכן עשה אסף כל חילו רכבו ופרשיו והלך עם אשתו אל מקומות שיש לו אחורי הנהר ניפו"ר, ויהי כאשר בא השר הנ"ל עם אשתו לעיר עטאהרי"ן קבלו אותו אנשי המקום בשמחה גדולה ונתנו לו מתנות הרבה, ושם היה מושל ופקיד על העיר הנ"ל יהודי אחד ושמו זכריה סאבילענק"י שהיה שוכר העיר הנ"ל מן השר הנ"ל כדרך היהודים שבמדינת רוסי"א שהיו שרים ומושלים בכל מקומות רוסי"א, אשר מזה נמשכה הגזרה רעה שנתקנאו בחשיבות היהודים, בכן שאל השר הנ"ל את היהודי הנ"ל לפי תומו אתה מושל העיר אמור לי מי הם העשירים בעיר הזאת? ! וכוונתו היה להעליל עליהם שיתנו לו ממון רב, ואמר לו היהודי זכריה הנ"ל זה וזה הם העשירים ואמר גם כן מן הגורר חמי"ל שהוא עשיר גדול ויש לו צאן ובקר מקנה כבד מאד, ויהי כשמוע השר הדבר הזה, אמר: הבי צוה לי קודם מותו על זה הבליעל ומאין בא לו כל הרכוש הזה? בודאי גזל הכל

מעבדי, שהם אנשי מקומי והכל שלי, ולקח השר חרלאנ"י ממנו ביד חזקה, בית מקנה אחד עם כל המקנה שהיה שם צאן ובקר מקנה הרבה כמה מאות בע"ח עד אלי ממונו. ויהי הלורד חמי"ל כמחרים, כדי שלא ישמר השר הנ"ל ממנו וגם מי יאמר לשר מה תעשה בעירו והוא בעירו כמו מלך במדינה? והלך חמי"ל להנקם מן השר שלו והודיע לקדרים על ידי כתב לאמר: השמרו לנפשותיכם, שהשר שלנו חרלאנ"י עם כל חילו בא עליכם, והם היו יושבים בטח לא היו יודעין מאומה מן המלחמה, ומיד ששמעו הדבר הזה היו יוצאין בחרבם ובקשתם לקראתו, כיון שראה השר שנודע להם הדבר וחילו היו מתי מספר נגד הקדרים, פנו את ערפם לנוס דרך ארצו בחרפה גדולה ולא נודע לו בשל מי הגיע אליו הרעה הזאת. ויהי היום היו יושבים קאזאקין חמי"ל ואוהביו במשתה היין אצל היהודי מושל העיר הנ"ל והיו משתכרין, נכנס יין יצא סוד וסיפר חמי"ל לפני אוהביו פשיתי נקמה לשר על שלקח מקנה שלי וסיפר לפם המעשה, והיהודי הנ"ל ישב בשלחן אחר וחשב חשבונותיו ושמע הדבר וגילה הדבר להשר ויפש השר לחמי"ל בבית האסורים בכבלי ברזל כדי להמית אותו, והיה יהודי אחר שם בעיר הנ"ל ושמו יעקב סאבילענק"י והיה אוהבו של חמי"ל ונתן לו עצה שאוהביו יוציאו לחמי"ל מבית האסורים על ערבות שלהם, וילך חמי"ל אחר השר לבית תפלתם ושם יפול לרגליו של השר ויתחנן לו על נפשו ויאמר לו שהיהודי שקר דבר עליו מפני שנאתו ואוהביו יעידו לו שכדבריו כן הוא, וכן עשה ויצליח ופטר אותו השר באותו הפעם, אח"כ דרש וחקר השר היטב הדבר ונמצא, שדברי יהודי המושל הנ"ל היו כנים. ויפש השר לחמי"ל שנית בבית האסורים והלך מן העיר הנ"ל עם אשתו ויסע לטרפולין שלו לק"ק ברא"ד במדינת פולין קטן, וצוה השר חרלאנ"י לשר האלף אשר לו שם בעיר הנ"ל שיסיר ראשו של חמי"ל השגיח אליו ואם לאו יהיה נפשו תחת נפשו, מה עשה הלורד חמי"ל? כיון שבאו אליו חביריו שרי המאות לבקרו בבית האסורים אמר להם: מפני מה אתם מחרישים? דעו וראו האומה הזו של עם פולין מתגברים עלינו בכל יום ויום ומשתעבדים בבני עמנו בעבודה קשה! ולא די שהשרים משתעבדים בנו, אלא גם הירודים שבכל האומות מושלים בנו היום עושין לי זה הדבר למחר

יעשו

יעשו ג"כ כדבר הזה לכם ואח"כ יחרשו עם פני עמנו בשדה כדרך שחורשים עם שורים, אם תשמעו לעצתי? לכו אל שר האלף ובקשו ממנו שיתן לכם נפשי על ערבות שלכם עבור שמחתכם שיש לכם למחר, ובלילה נברח יחד אני ואתם עם כל אשר לנו על מעברות הים אל אחורי המפתן ושם נמתיק סוד יחדיו מה לעשות נגד עם פולין, וכן עשו, והלכו כל שרי המאות שהיו שם אל שר האלף שלהם ולקחו לחמי"ל מבית האסורים על הערבות שלהם ובלילה ברחו כולם אל אחורי המפתן אל המדבר ושלחו ספרים של מקומות היונים שיבואו אחריהם, וכן עשו כל מקומות היונים ויתלקטו אליהם אנשים רקים כעשרים אלף איש, ויהי כשמוע המלך והשרים את הדבר הזה היה כמצחק בעיניהם, כי אמרו יפלו בידנו כפעם בפעם, וילכו שני שרי הנגבא של עם פולין שם האחד פאטאצקי" ושם השני קלינופסקי" ועמהם כששת אלפים איש גבורי החיל ויערכו המערכה שלהם אצל העיר קראסי"ן לשמור מעברות הים שלא יעברו לנגד זה, והתחלת מרדם היה לפני פורים ת"ח לפ"ק, והתוועדו שם אחורי המפתן חמי"ל עם שאר חילו ויאמר אל עמו: „אתם ידעתם שעם פולין הם חזקים יותר ממנו, וכאחיות הם פני להבים פניהם, מי התחיל למרוד במלכות פולין ועמד בפניהם?" לכן שמעו עמי לעצתי: נלך ונשלים עם הקדרים שונאינו ונלכה שניט יחדיו ונלחמה עליהם. וישיבו לו: יהי כדבריך, וילך חמי"ל עם כל חילו אל מלך הקדרים ועשו שלום עמו וכרתו ברית, שילכו שניהם יחדיו על מדינת פולין; וכך עשו פשר ביניהם על השלל, שהקדרים יקחו כל השבי באדם והמלקות בבהמות, והקאזאקין יקחו כל השלל דהיינו כסף וזהב ושמלות, מדין ומואב עשו שלום ביניהם בשביל שנאת ישראל, וילכו שניהם יחדיו הקדרים והיונים ויבאו דרך המדבר ודרך יערות אל המערכה של מחנה פולין, ויוש אחד לפני בואם אל מחנה פולין שלחו מרגלים אל המערכה של עם פולין לראות בהם החזקים הם, אם רפים, אם יש להם עם רב, ואם לאו? והיו רואים המרגלים שהם מתי מעט והם יושבים על ההר אוכלים ושותים בטוב לב בתופים ובמחולות, והשיבו להם דבר, ויאמרו להם: עלה נעלה ויירשנו אותם וגם יכול נוכל להם, כי הם יושבים בטח ולא ישמרו ממנו, והיו שולחין את המרגלים שיחפרו בורות שיחין ומערות

קום שיש להם בית מנוס בהר ובשפלה . ויהי ביום השלישי ד׳
ים בחדש סיון ת״ח לפ״ק באו הקדרים והיונים דרך היערות
אי לדדין מלך אחד הקדרים ומלך השני היונים , ויהי כאשר ראו
ם פולין כי כלתה עליהם הרעה שבאו עליהם גם הקדרים והם
תי מספר והקדרים והיונים היו יותר מששים אלף ובקשו לנוס
ן היערים בהר ובשפלה ונפלו בבורות שחפרו להם ויסבו עליהם
קדרים והיונים , ובקשו מהם שרי עם פולין שלא ישפכו דמם הרבה
קחו אותם בשבי , ומלאו הקדרים רצונם ולקחו כל עם פולין עם
שני שרי הצבא בשבי ועשו להם עינוים גדולים וישימו כבלים של
רזל על רגליהם של שני שרי הצבא אשר שם האחד פאטאצק״י
השני קאלינופסק״י , וכמה שרים מעם פולין ראו שאיש הזה חמי״ל
ים מוצלח הוא ויצליח בכל מעשיו , מרדו המה ג״כ במלכות פולין
כרתו ברית עם חמי״ל ובשבועה שיעבדוהו באמת ובתמים כמו
עבדו לפני זה למלך פולין, ובתוכם היה שר האלף שהיה לפני זה
אצל חראצנ״י שצוה לו השר חראצנ״י להסיר ראש חמי״ל , ועשאהו
חמי״ל לשר האלפים על עמו, וגם הסופר של שר הצבא קאניצפאלסק״י
כמת נעשה סופר אצל חמי״ל וזה הסופר היה פקח גדול וידע כל
טכסיסי מלחמה של מלכות פולין והוא עם שאר שרי עם פולין שמרדו
היו יועציו של חמי״ל והם השטנים של מלכות פולין מניה וביה אבא
יזל ביה נרגא , ובאותו יום שנשבה עם פולין עם שני שרי הצבא
באה הבשורה רעה שמת המלך ולאדיסלא״ב והיה כל מדינת פולין
כצאן בלא רועה :

ויהי כאשר שמעו הדוכסים והשרים שמת מלכם ואשר נשבו כל
שרי עם פולין גבורי חיל מלומדי מלחמה וגם שני שרי הצבא ,
לא קמה עוד רוח באיש ונמס כל לב היהודים כאשר ימס הדונג
לפני האש כי נפל פחדם על כל היהודים ונסו כל השרים המושלים
באותן מקומות של אחורי הנהר ניפו״ר ושלפני הנהר ניפו״ר עד
ק״ק פולנאה הכל נסו לנפשם ולולא ה׳ הותיר לנו שריד כמעט
כסדום היינו , ושם היה באותו רעם הדוכוס ווישנוועצקי זכר לברכה
עם החיל שלו אחורי הנהר ניפו״ר והיה אוהב ישראל עד מאד וגבור
מלחמה אשר אין כמוהו בכל הארץ והוא נס עם עמו דרך ארץ
ליט״א ונסו עמו כחמשת מאות בעלי בתים כל אחד עם אשתו ובניו
ונשא

ונשא אותם כמו על כנפי נשרים עד הביאם אל מקום חפלס, אם היה להם שום סכנה באחרונה אמר ליהודים שיסעו ברחבות׳ ואם הי׳ הסכנה לפניהם נסע הוא לפניהם למגן ולנס והם אחריו חונים. והיהודים שמ׳ד זה הנהר ניפו״ר שמעו אלו שני מאורעות רעות הנ״ל ביום א׳ של חג השבועות ונסו כולם בחג השבועות ולא חסו על כספם וזהבם וברחו להציל נפשם. כל גלילות ק״ק אוסטרא והקהילות השייכים להם כגון ק״ק שדה לבן וק״ק פאוולוויטש״ם וק״ק טשודנאו״ו וק״ק לובירטו״ב וכל הקהילות הנמשכים אחריהם ברחו קצת לק״ק פולנא״ה וקצת לק״ק זסל״ב וקצת לק״ק אוסטר״א הבירה וקצת לק״ק קאסנטי״ן כי היו אלו מקומות חזקות גדולות. וכל גלילות ק״ק לבו״ב שהיו במדינת רוסי״א, והקהילות השייכים להם כגון סביבות ק״ק נעמרוב ברחו לק״ק נעמרוב וסביבות ק״ק טולטשי״ן ברחו לק״ק טולטשי״ן וסביבות ק״ק בא״ר כגון ק״ק וויניצ״ה וק״ק סטארגא״ר וק״ק קרשאנ״י עם הקהילות הסמוכות להם ברחו כולם לק״ק בא״ר, ומי שלא ברח או שלא יכול לברוח דמו בראשו, והרבה ק״ק אחורי הנהר ניפו״ר הקרובים אל החלל כגון ק״ק פריסלא״ב וק״ק בארישופק״ה וק״ק פריאטו״ן וק״ק בארישפלי״ם וק״ק לובי״ן וק״ק לאחווי״ץ ואגפיהם שלא יכלו לברוח נהרגו על קדושת השם במיתות משונות קשות ומרות, קצתם פשטו עורם מעליהם והבשר השליכו לכלבים וקצתם קצצו ידיהם ורגליהם והשליכום על הדרך ועברו עליהם בקרנות ודרכום בסוסים, וקצתם פצעו בהם פצעים הרבה שלא היו כדי להמית והשליכום בחוץ שלא ימותו מהרה ויפרפרו בדמיהם עד שיצאו נשמתם, והרבה קברו בחייהם, ושחטו ילדים בחיק אמותם והרבה ילדים קרעו לקרעים כדגים, ונשים מעוברות בקעו בטנם והוציאו העובר וחבטו בפניהם וקצתם קרעו בטניהם ושמו חתול חי בתוך הבטן והניחום כך בחיים ותפרו הבטן וקצצו כפות ידיהם שלא יוציאו החתול חי מן הבטן, ותלו הילדים בדדי אמותם וקצת ילדים תחבו בשפוד וצלאום אצל האש והביאום אל אמותם שיאכלו מהם, ולפעמים לקחו מילדי העברים ועשו גשרים לעבור עליהם, לא היה מיתה משונה בעולם שלא עשו בהם וכל ד׳ מיתות ב״ד סקילה שריפה הרג וחנק. והרבה לקחו הקדרים בשביה ונשים ובתולות עינו ושכבו עם הנשים לפני האנשים והבתולות והנשים יפות לקחו לשפחות ולאופות וקצת לנשים ולפלגשים.

כיולא בזה עשו בכל המקומות אשר היו מגיעים שמה וגם לעמים שהיו מעם פולין עשו כהנה וביותר להכמרים והגלחים, והרגו אחורי הנהר ניפו"ר כמה וכמה אלפים נפשות מיהודים וכמה מאות שהוכרחו להמיר דתם. וספרי תורות קרעו לקרעים ועשו מהם שקים ומנעלים לרגליהם ורצועי תפילין לקחו לכרך סביב רגליהם וקצוצי תפילין השליכו בראש כל חוצות ומשאר ספרי קודש עשו גשרים ברחובותיהם וקלתם לקחו לתחוב בקני השרפה, אשר כל השומע תצלנה אזניו.

ויהי כאשר שמעו ק"ק פארהבישט"ש וק"ק זוואט"ב וק"ק באזופק"ס וק"ק טשיאו"ב ואגפיהם מה שעשו הקאזאקין לאחינו שבאחורי הנהר ניפו"ר כיון שבאו עליהם הקדרים והיונים היו הקדרים מלך אחד מהעיר והיונים מלך השני אמרו אם אנו נמתין עד שיבואו הקאזאקין לעיר יעשו בנו כלה ונחרצה או יכריחונו להמיר דתנו חלילה מוטב לנו שנלך אל מחנה הקדרים בשביה כי ידענו אחינו בית ישראל שבקוסטנטינ"א ושבשאר קהילות תורקיא"ה רחמנים גדולים הם ויפדו אותנו בממון וכן עשו והלכו ארבע קהילות הנ"ל אנשים ונשים וטף כשלשת אלפים נפשות אל הקדרים, והיה ביניהם חזן א' ושמו ר' הירש מזוואטו"ב כשבאו אל הקדרים התחיל לקונן ולסודר אל מלא רחמים על הריגות אחינו בית ישראל בקול גדול וגעו כל העם בבכיה גדולה בודאי שנשמע לעקתם במרום ונכמרו רחמי שוביהם עליהם וניחמום בדברים טובים ואמרו להם אל תדאגו לא יהיה לכם חסרון באכילה ושתיה, יש בכם שוחטים שחטו לכם לאן ובקר לרוב ומהרה אנו מביאים לכם אל אחיכם שבקוסטנטינ"א לפדות אתכם וכן היו עושין הקדרים, ואחינו בית ישראל שבקוסטנטינ"א השם ישמרם פדו אותם, וגם הביאו שאר שבויים מפולין לערך עשרים אלף נפשות וכזבו עליהם ממון הרבה בכל ממון שפסקו עליהם וזנו ופרנסו אותם עד עתה ועשו עמהם גם שאר טובות עד אין שיעור, גם כל ארץ תורקיא"ה עשו כך ובפרט בק"ק סלניקי יע"א פדו הרבה שבוים מאד. ובק"ק ווינעליא המפוארה ובק"ק רומ"א המעטירה ובק"ק ליגורנ"ו היקרה והישרה ובשאר הקהילות קדושות באטלי"א נתנו כמה וכמה אלפים ורבבות זהובים לפדיון שבוים ושלחו לק"ק קוסטאנטינא הגדולה יע"א, השם ישלם להם גמולם הטוב שגמלו לאחינו ב"י וישמרם מכל צרה וצוקה עד ביאת הגואל.

ויסי

ויהי אחר הדברים האלה חזרו הקדרים עם השבי גדול לארצם והצורר חמי"ל הלך עם עמו הקאזאקין וכמה אלפים קדרים השארים אללו לעירו טשהרי"ן בתופים ובחצוצרות. ויהי כאשר קרב אל העיר יצאו כל בני העיר לקראתו בתופים ובמחולות ובשמחה גדולה וברכו וקבלו אותו להיות שר ונגיד עליהם ועל זרעם עד עולם ואמרו לו נשיא אלהים אתה עלינו וגואלנו שגאלת אותנו מן השרים עם פולין המצירים אותנו בעבודה קשה.

ויהי כאשר ישב הצורר חמי"ל בביתו ויאמר אל עבדיו שריו ויועציו הבו לכם עצה שלא נהיה לבז ולשמצה בקמינו כי נבאשנו ביושבי הארץ פולין ושמעו כל מלכי ארץ את הרעה שעשינו ויבואו עלינו למלחמה ואנחנו מעט מספר, ויאמרו לו זאת העצה היעוצה מאתנו שתכתוב ספרים אל השרים והדוכסים של מלכות פולין דברי שלום ואמת דברים טובים ונחומים ותאמר נואם לדבריך על כל מה שעשית כי היה הכל בהכרח להציל נפשך, ועשה כן כדי שלא יאספו עליך חילות כל כך מהרה, ובין כך ובין כך שלח שלוחים אל מלך הקדרים שישלח אליך חילות הרבה וגם כתוב ספרים בכל מלכות פולין אל המקומות שיש שם מעם היונים להיות עתידים ליום מועד להקהל ולעמוד על נפשם ולהנקם מאויביהם השרים והיהודים, וכן עשה וישלח ספרים בכל מדינה ומדינה בסוד גדול אל המקומות שיש שם מעם היונים להיות עתידים ליום מועד להקהל ולעמוד על נפשם להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים ואת כל חיל עם פולין הצרים אותם טף ונשים ושללם לבוז. ויודע הדבר אל היהודים מעם היונים השכנים ואוהבים שלהם וגם היו להיהודים מרגלים בכל מקומות מושבותיהם והלכו והודיעו להשרים אדוניהם והיו שולחין כתבים מן קהלה לקהלה ע"י רוכבי סוסים להודיע אל היהודים והשרים מה שנתחדש בכל יום ויום ומפני כן השרים היו אוהבים ליהודים מאד והיו עם היהודים באגודה אחת ובנפש אחת כי הקב"ה שלח הרפואה לפני המכה כי לולא זאת לא היתה תקומה חלילה לשארית ישראל. ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר הצורר ודתו מגיע שמחה גדולה ליונים ואבל גדול לשרים וליהודים וצום ובכי שק ואפר ותשובה תפלה וצדקה בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה השם ירחם עליהם. וישלח ספרים אל הדוכסים והשרים דברי

שלום

שלום וכתב להם דברים טובים וניחומים שמה שעשה היה הכל בהכרח גדול להציל לקוחים למות והבא להרגך השכם להורגו ונרדף רחמנא פטריה וכתב להם שהשרים ישובו לביתם ולמקומם ושיחזר להם המקומות. אבל השרים לא היו משגיחים בכתבו כי הבינו שזה הכל דברי שקר ומרמה כי תואנה הוא מבקש וגם ראו בחוש שהכל שקר ומרמה כי דין שלום דכולה נשבה, כי בכאן קרא להם לשלום והולך וכובש כל ארץ רוסיא תחת ממשלתו ושולחים לו מס מכל המקומות של הדוכסים והשרים ועשה מעשים אשר לא יעשו אחורי הנהר ניפו"ר ביהודים ושרים והחריב בתי תפלותם והרג לכומרים שבהם הכל עשה אחר שנשבה כל מחנה עם פולין לכן לא האמינו לדברו ושלחו כתבים אל האראל"י ביסקו"פ בלשון פולין ובלשון אטלי"א נקרא קרדינא"ל היושב על כסא ק"ק גניז"ן שהוא במקום המלך אם מת המלך שלא יהיה פולין בלא מלכות שאלמלא כך איש את רעהו חיים בלעו. והיה בימים ההם קרדינאל של גניז"ן מלך פולין קאזימיר יר"ה וכן שלחו לו כל הדוכסים והשרים בהסכמה יחד שיעשה להם שר הצבא שלא יהא מלכות פולין כצאן בלי רועה. מיד שלח הקרדינא"ל קאזימיר יר"ה השבט מושלים שקורים בלשון פולין הבולאוו"י ליד הדוכס של ק"ק זסל"ב הדוכוס הגדול ולאדיסל"ב דאמינק יר"ה שיהא הוא שר הצבא על עם פולין וזה הדוכוס הביא יותר פורענות בישראל ובכל מדינת פולין כי הוא מופלג בעשירות ומימיו לא נסה רגליו ללכת למלחמה כי הוא איש ירא ורך לבב והקרדינא"ל עשה אותו לשר הצבא בשביל עשירותו וכד רגיז רעיא על ענא עביד לנגידא סמיותא כך היה בפולין בעו"ה. גם לזה הקרדינאל הנ"ל בקנס גדול להכריז בכל מלכות פולין שיבאו כל השרים למלחמה להנקם מאויביהם והם היו מתאספין לאט לאט כדרך מלכות פולין כשהולכין למלחמה המה הולכין במהון הב ולא בזריזות, לא כן הם הקדריש והיונים שהולכים בזריזות ולא בעצלות.

גזירה של ק"ק נעמרו"ב.

ויהי כשמוע הצורר חמי"ל שיהודים רבים נתאספו לק"ק נעמרו"ב ועמהם כסף וזהב לרוב וגם ק"ק נעמרו"ב בעצמה היתה מופלגת בעשירות. והיתה קהלה גדולה וחשובה לאלהים של חכמים וספרים

וסופרים מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה נרצחי"ם. בכן שלח חמי"ל ראש אחד צורר היהודים על ק"ק הנ"ל ועמו כשש מאות אי"ש שולפי חרב וכתב לראשי אנשי העיר שיהיו בעזרם. ואנשי העיר הקדימו מעשה לגשמע לסייעם בכל כחם לא מפני אהבתם אלא מפני שנאת היהודים. ויהי ביום ד' ך' סיון באו הקאזאקין סמוך לעיר נעמרוו"ב ויראו היהודים את החיל למרחוק ויחרד לבם אבל לא היו יודעין אם הם מעם פולין או מעם קאזאקין אעפ"י כן הלכו כל היהודים עם נשיהם וטפם וכסף וזהב שלהם אל המבצר וסגרו המבצר בדלתים ובריחים להלחם כנגדם, מה עשו הקאזאקין עשו להם דגלים כמו שיש לעם פולין כי לא היה היכר אחר בין עם פולין לקאזאקין רק בדגליהם ואנשי העיר היו יודעין מן זה הערמה והיו קוראים אל היהודים שבמבצר פתחו השער כי זה החיל מעם פולין שבאו לעזור אתכם מיד אויביכם אם יבאו והיהודים שעל החומה עומדים היו רואין בדגליהם שהם כדגלי עם פולין והיו סבורין שאמת דברו להם אנשי העיר מיד פתחו להם השער כיון שפתחו השער נכנסו הקאזאקין וחרבם שלופה בידם ואנשי העיר בחרבות וברמחין ובאתים וקצתן הלכו במקלות והרגו בהיהודים הרג רב, ונשים ובתולות עינו כרצונם וקצת נשים ובתולות היו קופצין לבריכות המים הסמוך למבצר שלא יטמאו אותן וגטבעו במים וגם הרבה אנשים שהיו יכולין לשוט קפצו לתוך המים ושוטטים בו והיו סבורין שינצלו מן ההריגה והיו היונים שוטטים אחריהם בחרבות ובאתיהם והורגים אותם במים וקצתם היו מורים בקנה השרפה לתוך המים והרגום עד שנתאדם המים מדם הרוגים. והיה שם ראש הישיבה דק"ק נעמרוב ושמו הגאון מוה"ר יחיאל מיכל בן הגאון מוה"ר אליעזר ז"ל שהיה יודע כל התורה כולה בע"פ ובקי היה בכל חכמות שבעולם ודרש להם בשבת שלפני הגזירה והזהיר את העם שאם יבא השונא חלילה. שיקדשו שם שמים ולא ימירו דתם וכן עשו העם הקדוש ואף הוא קפץ לתוך המים להציל נפשו ולשוט והפשו יון א' ורצה להורגו ובקש הגאון ממנו שלא יהרגו ויתן לו כסף וזהב לרוב ושמע לו היון והוליכו לביתו אל המקום אשר כספו וזהבו היה טמון שם ופטרו זה הקאזאק והניחו בחיים והלך הגאון משם עם אמו ויתחבאו שם בבית אחד כל הלילה עד אור הבקר ולמחר ביום כ"ב סיון היו היונים מחפשים גם כן בבתים

שמה נקבא שם איזה יהודי וברח הגאון עם אמו על בית החיים כדי שאם יהרגום יהיו על בית החיים ויבאו לקבורה ויהי כאשר הגיע סמוך לבית החיים רץ אחריו יון אחד מאנשי העיר והוא תופר מנעלים ומקלו בידו והכה להגאון במקלו פצעים ובקשה ממנו אמו של הגאון שיהרג אותה תחת בנה ולא שמע אליה והרג מתחילה להגאון הנ"ל ואח"כ לאמו השם יקום נקמתם, ואחר ההריגה שלשה ימים אשתו של הגאון הביאו לקבורה. כי בכל המקומות שהיו שם הגזלות החיו לנשים רובא דרובא אם לא מי שהיתה זקינה או חולנית המיתוה.

מעשה שם בריבא אחת יפת תואר ממשפחה מיוחסת ועשירים שנשבה לקאזאק אחד ונשאה לאשה וקודם שבא עליה אמרה לו בערמה שהיא יכולה לעשות בסגולה שלא יזיק לה שום כלי זיין ואמרה לו אם לא תאמין לי תנסה בזה ירה בי קני השרפה ולא יזיק לי. והקאזאק בעלה היה סובר שאמת היא מדברת ויורה בה קני השרפה לפי תומו ונפלה ומתה על קידוש השם שלא יטמאנה הקאזאק, השם יקום נקמתה.

עוד מעשה בריבא אחת יפת תואר הנשואה לקאזאק אחד בקשה ממנו שיקדשנה בבית תפלתם העומדת אחורי הגשר ומילא רצונה והוליכה לקבל הקדושין בבגדי מלכות בתופים ובמחולות כיון שבאה על הגשר, קפלה לתוך המים ונטבעה שם על קדוש השם, השם יקום נקמתה, וכהנה וכהנה רבות אשר אי אפשר להעלות בכתב. מספר כל ההרוגים והנטבעים בק"ק נעמרוב לערך ששת אלפים נפשות נהרגות בכל מיתות משונות כנ"ל השם יצרור נשמתם בצרור החיים. והנמלטים מחרב דק"ק נעמרוב ברחו לק"ק טולטשין כי היה שם מחוץ לעיר מבצר חזק עד מאד.

גזירה דק"ק טולטשי"ן.

ויהי אחר שמלאו רעתם כרצונם בק"ק נעמרוב נתאספו פוחזים וריקים כמו עשרת אלפים איש ובראשם צורר היהודים קריוונאס"ם והלכו משם לק"ק טולטשין כי שם היו במבצר שם מאות גבורי חיל מן השרים של עם פולין וגם נתקבצו שם אלפים כשני אלפים יהודים והיו בהם ג"כ גבורי חיל ומלומדי מלחמה ויכרתו ביניהם ברית היהודים והשרים איש את אחיו יעזורו להלחם כנגד

 שונאיהם

שונאיהם ובשבועות שלא ימעלו זה בזה וחזקו המבצר מאד מאד ותפושים עלו בני ישראל בכל מיני כלי זיין ויעמדו על החומה השרים והיהודים ובכל פעם שקרבו הקאזאקין לגשת אל המבצר ויורו מורים העומדים על החומה בחצים ובקני השרפה ויכו מהיונים עם רב וינוסו מפני בני ישראל ובני ישראל אזרו חיל וירדפו אחריהם ויכו מהם כמה מאות איש ויתאספו הקאזאקין עוד הפעם עם כל בני הכפרים ועירים הסמוכים להם לאלפים ולרבבות ויקרבו אילי ברזל להפיל החומה ובאו פתאום להלחם על המבצר בצעקות גדולות ומשונות כנהוג של הקאזאקין ויראו העומדים על החומה ויתמהו על ריבוי העם ויחרד לבם ואעפ"י כן ויורו המורים מן החומה ולא נתנום לגשת אל החומה וינוסו מפני בני ישראל גם הפעם הזה. ויהי כאשר ארכו להם הימים ויתיעצו הקאזאקין לשלוח אגרת שלומים אל השרים שבמבצר להשלים עמהם באופן ובתנאי שיתנו להם שלל היהודים פדיון נפשם וכן עשו ושלחו אגרת שלומים כנ"ל אל השרים שבמבצר מיד הסכימו השרים ושלחו לקרוא מן היהודים אחד אחד ויקחו מהם כלי זיינם הכל ביחד. ויבינו היהודים הערמה ובקשו היהודים לשלוח יד תחילה בשרים ולעמוד לקראתם מאחר שהפרו בריתם תחילה וילעק בקול גדול הראש ישיבה של ק"ק טולטשין הגאון מוהר"ר אהרן אל היהודים ויאמר אליהם שמעו אחי ועמי אנחנו בגלות בין העמים אם תשלחו יד בשרים ושמעו כל מלכי ארץ וינקמו נקמתם מכל אחינו שבגולה חלילה לכן אם היא גזירה מן השמים נקבל בשמחה דיננו לא טוב אנחנו מאחינו שבק"ק נעמרוב ואל שדי יתן לנו רחמים לפני שונאינו אולי יקחו כל מחמד עינינו כופר נפשינו וישמעו אליו בני ישראל ויביאו כל רכושם אשר רכשו אל תוך החצר של המבצר. מיד נכנסו הקאזאקין הגוררים ויאמר אליהם ראש השרים הדוכוס טשווערטעסינסקי הא לכם בקשתכם ויקחו כל שלל היהודים ויאמרו היונים אל הדוכוס שכ"ל שיתן את כל היהודים במאמר והיו חייהם תלוים מנגד שלא ידעו מה יעשו בדינם אם יקיימו הבטחתם ואם לאו. ויהי ביום השלישי בהיותם כותבים באו הקאזאקין ויאמרו אל השרים שיתנו להם היהודים כולם מיד דחפו השרים ליהודים שילאו מן המבצר שלא יכוו בגחלתם וילאו כל בני ישראל בלב נשבר ונדכה וישימו הקאזאקין ליהודים במאמר בתוך גן אחד סגור ומסוגר שלא

יברחו

יברחו אנה ואנה ויתמהמהו עד בוש. והיו שם עוד שלשה גאונים הגאון מוהר"ר אליעזר והגאון מוהר"ר שלמה והגאון מוהר"ר חיים והיו מזהירין לעם קדוש שיקדשו שם שמים ולא ימירו דתם וענו כולם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד כשם שבלבכם אינו אלא אחד כך בלבנו אינו אלא אחד. ויהי אחר הדברים האלה בא אליהם איש הבינים ונען דגל בקרקע ויאמר אליהם בקול גדול מי שרוצה להמיר דתו יהיה בחיים וישב תחת הדגל הזה ולא ענוהו שום אדם וכך היה מכריז שלש פעמים ולא ענוהו דבר מיד פתח שער הגן ונכנסו כולם בחרי אף והרגו בהם הרג רב כאלף וחמש מאות נפשות בכל מיתות משונות בעולם כנ"ל וגם שלשה גאונים הנ"ל נפלו בחרב, הי"ד. ויקחו מהם עשרה רבנים חיים וישימו כבלי ברזל על רגליהם וישימו אותם במאסר עד שיפדו עצמן בעד י' אלפים זהובים ובתוכם הגאון מוהר"ר אהרן הנ"ל בן הגאון מוהר"ר מאיר נר"ו ראש הישיבה דק"ק לבוב והיונים היו יודעים שהוא עשיר גדול מאד ויפדה את בנו בכל ממון שפוסקין עליו. אחר הריגת היהודים קרבו לגשת אל המבצר למלחמה ויאמרו להם השרים הלא כרתם ברית אתנו ולמה הפרתם את בריתכם. ויענו הקאזאקין לשרים כאשר עשיתם עם היהודים והפרתם את הברית כן נעשה לכם מדה כנגד מדה ויורו המורים להם מן החומה ויעשו הקאזאקין בערמה וישרפו את המבצר על תלו ויהרגו בהם כל השרים הרג רב וישללו לבוז והדוכוס הנ"ל קודם מותו עינו אשתו הגבירה ובתי בנותיו לעיניו והוא היה איש בריא מאד וישב על הכסא ולא יוכל לעמוד ובא אליו פוחז אחד שהיה עבדו ועוחן ברחיים ויסר הכובע מעל ראשו בפני הדוכוס ואמר לו דרך ליצנות ושחוק מה אדני מלוה אל עבדו ואחר כך היה מזכיר לפניו איך היה מנהגו לעבדיו ומכה אותן ומשעבד בהן בשעבוד קשה ואמר לו עמוד מכסאך ואני יושב תחתיך להיות מושל עליך ולא היה יכול לעמוד וגררוהו מעל הכסא ויכרות ראשו במגירה על מפתן הבית באכזריות. וכאשר עשו כן שילם להם אלהים על שהפרו ברית עם בני ישראל וכל השרים השומעים את הדבר הצדיקו עליהם את הדין ומהיום ההוא והלאה היו השרים מחזיקים ידם עם היהודים ולא מסרום ביד הפושעים ואף על פי שנשבעו להם הקאזאקין כמה פעמים שלא יעשו לשרים שום דבר רק ליהודים לא היו מאמינים

להם

להם עוד לולא זאת לא היה פליטה לשארית ישראל חלילה . ויהי אחר ג' ימים להריגה שלחו היונים להכריז בין ההרוגים מי שנשאר חי לא יירא ויעמוד כי כבר עבר עליהם החרב ויעמדו כשלש מאות נפשות אותן שנפלו בין הפגרים להציל נפשם והיו עטופים ברעב ובצמא וקצת היו בהם פצעים הרבה ולא היו כדי להמית עוד היה קצת רוח בהם והלכו לעיר הנ"ל כאבים וחלושים ויחפים וערומים והטיבו עמהם אנשי העיר היונים ושלחום לנפשם .

ויהי אחר שמלאו רעתם בק"ק טולטשין חזרו הפוחזים לביתם בשלל גדול של כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות של השרים והיהודים ושבי רבה של נשים יפות ובתולות יפות מעט בני ישראל ומעט פולין ולקחו גם העשרה הרבנים עמהם .

ויהי כאשר שמעו הדוכסים והשרים הדבר הרע הזה מה שעשו הקאזאקין בק"ק נעמרוב וק"ק טולטשין נבהלו כל שרי פולין ונכנס קנאת בני עמם בלבבם כאדם של עכנאי ונגמר עצתם לאסוף עליהם כל שרי פולין לנקום מהם נקמת אחיהם . ויצו השר הגבא ובצווי הקרדינאל להכריז בכל מדינת פולין מי שהוא שר וכתב שמו באיסטרטיא של מלך ילך למלחמה או ישלח עבדו במקומו . וגם הדוכוס ווישנוועצקי זכר לברכה היה עם חילו במדינת ליטא כשמעו הדבר היה צער לו על היהודים שבק"ק נעמרוב כי נעמרוב היה תחת ממשלתו ויאזור חלציו הוא ועמו כשלשת אלפים איש לילך לנעמרוב לנקום מהם נקמת בני ישראל ונשבע הדוכוס שלא ישקוט לבו עד כי ירחץ פעמיו בדם הקאזאקין אויביו שהחריבו ג"כ הרבה מן מקומות ממשלתו שבאחורי הנהר ניפו"ר וגרשוהו מהסתפח בנחלתו . ויהי כאשר קרב סמוך לנעמרוב שלח מן עמו כמה מאות איש לנעמרוב והרגו מאנשי המקום הרג רב אחר כך הערימו הקאזאקין ושלחו הנשארים אל הדוכוס הנ"ל שישלח להם כמה מאות מעמו לשמור העיר מן הקאזאקין והקדרים והמה יהיו בעוזרם להלחם נגד האויבים בכל כחם ולעבדו באמת ובתמים מהיום הזה והלאה ונשבעו לו , וייטב הדבר בעיני הדוכס ושלח אליהם שרים רבים ונכבדים ועמהם שש מאות גבורי חיל ויקבלו אותם אנשי העיר בכבוד גדול אחר כמה ימים שלחו לקאזאקין מסרו ובואו הנה בלילה ואנחנו נפתח לכם השערים וכן עשו ויהרגו כל השרים שוכבים על

מעתם ונתנו ממון הרבה להקאזאקין שיאמרו שם לשמור העיר שלא יבאו עוד אליהם שרי עם פולין וכן עשו.

ויהי כשמוע הדוכס הנ"ל הדבר הזה ויחרד לבו מאד וימנע מלשלוח אליהם עוד מעמו והלך משם לנקום נקמת עמו מן הקאזאקין שבשאר מקומות והלך לק"ק מחנאווק"י ויהרוג שם מהקאזאקין הרג רב גם בכל סביבותיו. ויהי כשמוע חמי"ל שהדוכס ווישנוועלקי הולך וקרב אל מחנהו והכה בעמו מכה רבה והוא במתי מעט רק שלשת אלפים איש שלח לנגדו שר הצבא שלו הנורר קריווהנ"ס עם עשרת אלפים איש גבורי חיל וצוה להם אם יגברו ידם שיתפשו להדוכס הנ"ל חי, אבל השם היה בעזרו ויצילהו מידם. ויהי כשמוע הדוכס הנ"ל ועמו שחיל גדול של קאזאקין באים עליהם וגם בכל המקומות סביבותיו מפנים ומאחור היו מעם היונים וינתקו מן העיר שלא יתווכו להם עם היונים וילכו משם לבררימשאב כי שם היה יושב שר העיר הוואיוואד"א טישקווי"ץ ועמו אלף איש גבורי חיל ויתחברו שניהם הדוכס והוואיוודא הנ"ל ועמהם ארבעת אלפים איש וישימו פניהם להתקרב יותר אל מדינת פולין כי כתבו אל שר הצבא הדוכס ולאדיסלאב דאמינק שישלח להם מעם פולין לעזור אותם והוא עכב בכיון עם פולין שלא ילכו לעזור אותם כי הוא היה שונא להדוכס ווישנוועלקי מפני כי לב כל העם היה אחר הדוכס ווישנוועלקי שיהיה שר צבא העם מפני שהוא איש חיל וגבור מלחמה ושמו היה הולך בכל הארץ ולו אך המלוכה והיה סובר שיפול הדוכס ווישנוועלקי ביד אויביו. וילכו שניהם יחדיו הדוכס הנ"ל עם הוואיוודא הנ"ל עם חילות שלהם עד פרסה אחורי ק"ק פולנאה והקאזאקין והקדרים היו דוחקים אחריהם ויתאספו עוד עליהם מעם היונים כעשרים אלף איש וילכו הקדרים והיונים לצור על ק"ק פולנאה.

גזירה דק"ק פולנא"ה.

ויהי ביום ג' יום אחד בחדש אב באו הקדרים והיונים לצור על ק"ק פולנאה ויערכו מלחמה נגד העיר שהיו בה השרים והיהודים. ויורו המורים מן החומה ולא יכלו לגשת אל העיר כי היו בו שרי פולין גבורי חיל לערך שני אלפים וגם מן היהודים היו לערך י"ב אלפים והיו בהם ג"כ גבורי חיל והעיר שהיו בה השרים והיהודים

והיהודים היתה עיר חזקה עד מאד בחומה כפולה וגויס סביב לה ולא היו צריכין לשמור אלא מן אותה צד הסמוך לשאר שני מקומות הסמוכין לה שהיו בהם מעט היונים ויעמידו השרים את עבדיהם הגבורי חיל אל אותה הצד שצריך שמירה ביותר לשמור העיר מן השונא ואילין נטורי קרתא היו חיובי קרתא שהיו אלו עבדים של השרים העומדים על החומה ג"כ מעט היונים שקורין בלשון פולין היידוקין ונעשו ג"כ מורדים. ויהי ביום ד' ב' בחדש אב לכדו האויבים השני מקומות שהיו בו מעט היונים והשלימו עמהם גם אנשי מקומות לעזור אותם ללחום נגד העיר החזקה שהיו בה השרים והיהודים וילחמו כנגדם כל יום ד' הנ"ל ויהי ביום ה' הנ"ל קראו האויבים אל עבדי השרים העומדים על החומה הלא אנשים אחים אנחנו למה אתם עוזרים לשרים ללחום בנו וכי לא טוב לכם לעבוד אותנו מלעבוד לאיש אחר אשר לא מבני עמנו. מיד עבדי השרים מרדו ועשו עצמן כאלו נלחמים כנגדם והיו מניחים להקאזאקין להעמיד סולמות על החומה, ונלכד הבצורה ביום ה' הנ"ל וברגע אחד היו כמה אלפים יונים שולפי חרב בתוך העיר והתחילו להרוג בעם וכאשר ראו השרים והיהודים שכלתה אליהם הרעה ונלכדה העיר שרים רוכבי סוסים ברחו לצד אחר והיהודים האביונים שומרי העיר לא היו מניחים אותם לנוס ונהרגו על קידוש השם כעשרת אלפים נפשות בכל מיתות משונות בעולם כנ"ל ופשטו עורם לטבח ואם בא קאזאק אחד בבית שהיו בו כמה מאות נפשות מיהודים לא היו עומדים כנגדו ואחד היה הורג לכולם.

והיה בתוכם איש אחד חכם ונבון ומקובל האלהי ושמו מוהר"ר שמשון מק"ק אוסטרפאלי ובא מלאך המגיד אליו בכל יום ולמד עמו סתרי תורה ועשה המקובל הנ"ל פי' על הזוהר ע"פ קבלה מהאר"י ז"ל ולא זכינו שיבא להדפס ואמר לו המגיד לפני הגזירה שיעשו תשובה גדולה שלא תהא הגזירה כך רעה ודרש כמה פעמים בב"ה והזהיר לעם שיעשו תשובה על הגזרה שלא תבא וכן עשו תשובה גדולה בכל הקהילות ולא הועילם כי כבר נחתם הגזירה רעה. וכאשר באו האויבים וצרים על העיר נכנס המקובל הנ"ל לבית הכנסת ושלש מאות בעלי בתים עמו כולם חכמים גדולים וכולם מלובשים בתכריכין ובטליתים על ראשיהם ועסקו בתפלה גדולה עד

שבאו האויבים לעיר קדש ונהרגו שם כולם בבית הכנסת על אדמת קודש וכמה מאות שלא הרגו הוכרחו להמיר דתם וכמה מאות הלכו בשבי אל הקדרים . והנה כאשר שמענו בק"ק זסל"ב שהקדרים והקאזאקין מצירים לק"ק פולנא"ה כי בכל יום שלחנו שלוחים לק"ק פולנא"ה וביום ג' הנ"ל לא היה יכול השליח לקרב אל העיר מפני האויבים המצירים ובא אלינו השליח ביום ד' ואמר לנו הבשורה רעה שהאויבים מצירים לק"ק פולנא"ה . וק"ק זסל"ב רק ששה פרסאות מק"ק פולנא"ה וברחנו ביום ה' הנ"ל מי שהיה יכול לברוח והנחנו לבתים שלנו מלאים כל טוב בסחורה ובספרים ובשאר דברים טובים ולא חסנו על ממוננו רק להציל נפשנו ונפש בנינו ובנותינו וברחו קצת לק"ק אוסטרא הבירה שהיתה מטרפולין במדינת רוסיא והיא עיר גדולה לאלהים של חכמים וסופרים ותורה וגדולה היה במקום אחד . ואני עם בני ביתי וחותני כה"ר אברהם מק"ק זסלאב עם בני ביתו ובני משפחתו ברחו לק"ק מעזריטש הסמוך לק"ק אוסטרא הבירה תחום שבת והיו יושבים בק"ק אוסטרא ובק"ק מעזריטש הסמוך להם יותר מעשרת אלפים בעלי בתים וכל אחד עם בני ביתו והיו רוצים לישב שם בשבת חזון ובתוך כך יודע הדבר מהמעמד של פולנאה איך יפול דבר . ויהי כאשר באנו בערב שבת לעת להרים בק"ק מעזריטש ובא המגיד אלינו ואמר לנו שהדוכוס של ק"ק זסלאב שר הצבא דאמינק יבא ביום זה עם חיל גדול וילך לקראת הדוכוס ווישנוועלקי לעזור לק"ק פולנאה מן הצוררים המצירים אותם ויהי כן ויבא הדוכוס ועמו אלף גבורי חיל וגם עמו הגבור חיל ושמו לאשטש ושאר חילו הולכין אחריו והיה לנו שמחה גדולה ואמרנו בודאי אחר שבת חזון נחזור לבתינו כי לא היה רחוק מן ק"ק זסלאב רק ד' פרסאות וגם אמרנו שיגאול לאחינו בית ישראל שבק"ק פולנאה מן צרותם .

ויהי כאשר בא סמוך להכנסת כלה אחזה לנו חלחלה על הבשורה רעה שבא השר ווישוועלא שהיה שר ומושל על ק"ק פולנאה שברח משם עם כמה שרים ואמר נלכד העיר פולנאה והרגו לכל הגוים והיהודים שבתוכה והאויבים מתפשטים בגדוד עד ק"ק זסלאב . והדוכס ווישנוועלקי עם חילו ברחו לק"ק קאסטנטין והקדרים והקאזאקין אחריו וקצתם הולכין לכאן ק"ק אוסטרא וק"ק מעזריטש אז נבהלו

אלופי העיר ופחד גדול נפל על היהודים ולא קמה עוד רוח באיש והכל היו רואין על השר הגבא הדוכס דאמינק מה יעשה. ויהי בחצי הלילה השר הגבא הדוכס דאמינק נסע לאחוריו בזה השער שבא מן פולין כי היה מתירא לילך דרך המלך לק"ק קרעמנין דרך ק"ק זסלאב כי שם היו הקדרים והקאזאקין עם רב והוא היה מתי מספר וסבב הדרך והלך לק"ק קרעמנין ט' פרסאות דרך מערות והמתין שם עד שיבאו עוד עם של פולין וילך משם קאסנטין. אבל המון העם היו סבורין שהשר הגבא ברח למדינת פולין אמרו כולם אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי הקיר אם השר הגבא ברח אנו מה נעשה הכריזו הפרנסים בק"ק אוסטרא הבירה למען היחוד שלא ישארו שום יהודי בקהלה וכן בק"ק מעזריטש כי השונא לא שיה רחוק מאתנו רק ב' פרסאות וגם לא היינו בטוחים מאנשי המקומות שלא יפגעו הם בעצמם בנו וכל העם נסו לקולם מי שהיה לו סוס ועגלה נסעו בסוס ועגלה ומי שלא היה לו סוס ועגלה אף על פי שהיה לו ממון לקנות סוס ועגלה לא היה ממתין לקנות ולקח אשתו ובניו בידו וגם ברגליו והשליך כל אשר לו בביתו וגם מי שהיה לו סוס ועגלה והיה לו משא כבדה של סחורה או מספרים או שאר מטלטלים השליך מן העגלה במלון ונתן לבעל אושפיזו כדי שיוכל לנוס בקל והיו הולכין באותו שבת חזון שלש שורות סוסים ועגלות זה אצל זה ברוחב ועל שבעה פרסאות מק"ק אוסטרא עד ק"ק דובנ"א גדולה באורך היו הולכין סוסים ועגלות סמוכין זה אחר זה ואשר הולכין ברגלים אין מספר ובשתי שעות ביום השבת חזון הנזכר רצו אחרינו שלשה רוכבי סוסים אחד יהודי ושמו רבי משה נורף מק"ק אוסטרא ושני ערים עמו ואמרו לנו למה אתם הולכין כל כך לאט הנה השונאים גם הם אחרינו ועתה הם בק"ק מעזריטש אנחנו בקושי נמלטנו מהם, מיד היה כל כך בהלה ועת צרה לאחינו בית ישראל אשר אין כמוה וכל אחד זרק מן העגלה שלו כלי כסף וזהב ושמלות ספרים כרים וכסתות כדי שיוכל לברוח מהרה להציל נפשות שלו והיה מושלך על השדה כסף וזהב ושמלות ולא היה שם יהודי שיקח אותם באותו פעם נתקיים בנו התוכחה כספם וזהבם בחוץ ישליכו בראש כל חוצות וקצתם השליכו הכל סוס ועגלה עם כל אשר לו ועם אשתו וברח לנפשו ביערות והרבה נשים ואנשים

ואנשים שהוליכו בניהם בידיהם כשבאה הצעקה הזאת השליכו בניהם מידיהם וברחו לנפשם ביערות ובבורות. באותה פעם נתקיים בנו הפסוק ונסתם ואין רודף אתכם כי היה הכל שקר שלא היו רודפין אחרינו האויבים ולא קדרים רק המורא היה כל כך גדולה עלינו כל שבת חזון עד שכל אחד היה סובר שרודפין הקאזאקין אחריו.

ויהי אחר שבת חזון ביום א׳ נודע לנו אמתת הדבר שהשר הצבא לא ברח לפולין רק נסע לק״ק קרעמניץ כנ״ל אז נחה שקטה הארץ וכל אחד ברח במתון רב מהיום ההוא והלאה. והלכנו ממקום למקום ביערים וכפרים ושכבנו בראש כל חוצות וגם שם לא מצאנו מרגוע לנפשנו זה תומס וזה רומס זה מוצא וזה גוצל ונתקיים בנו הפסוקים ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגליך וגו׳ והיו חייך תלוים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך, כי בכל לילה היינו באושפיזא אלל יונים והיינו כבורים שהיון יהרג אותנו בלילה כי כולם היו מורדים וכשקמנו למחר בחיים אנו מברכים ברוך מחיה מתים שנשארנו בחיים.

גזירה דק״ק אוסטר״א ודק״ק זסלא״ב.

ויהי אחר שכבשו האויבים לק״ק פולנא״ה ועשו בהם כרצונם הלכו משם לק״ק זסלאב ובזזו כל שלל הקהילה והרגו שם כמאתים נפשות הנשארים שם לסיבה שלא היו יכולין לברוח מחמת חולי וקצתם שמו בטחונם שיש להם היונים אוהבים שילילום ויחבאו ביערות עד כי יעבור זעם וישבו שם זמן רב עד שכמעט פרחה נשמתם מפני הרעב והצמא ובחרו להם מות מחיים ואמרו נצא העיר ומתנו שם כי טובים חללי חרב מחללי רעב וכאשר באו אל העיר תפשום רודפיהם בעיר להרוג אותם ובקשו מהם שיהרגו אותם על בית החיים כדי שיבאו לקבורה ומלאו בקשתם והוליכום על בית החיים ונכנסו היהודים בבית שיש על בית החיים והרגו אותם שם ואחר כך שרפו לבית עם היהודים בלם ונדונו בשני מיתות הרג ושריפה, והכומרים שהיו שם בק״ק זסלאב הפשיטו עורם מעל בשרם חיים, והדוכסים שהיו שוכבים שם מזמן רב השליכו מן קבריהם כפגר מובס ובתי קברתם שהיה מן כסף וזהב בזזו, ובתי כומרים החריבו, ובית הכנסת שלנו החריבו ועשו לארוות סוסים. וכן עשו

בק"ק אוסטר"א הבירה והרגו כשש מאות נפשות הנשארים שם כנ"ל.

גזירה דק"ק קאסנטי"ן.

ומשם חזרו והלכו לק"ק קאסנטי"ן עם כל חילות שלהם וילך הדוכס ווישנוועצקי"י לקראתם ויך בהם מכה רבה וחזר בעיר קאסנטי"ן והם נתקרבו אל העיר והיה מתירא הדוכס מאנשי העיר שהיו גם כן יונים שלא ימרדו בו מאחר שהאויבים היונים כחו מבחוץ וילא מן העיר כל הדרה, הדוכס ווישנוועצקי"י עם חילו והיהודים מי שהיה לו סוס ועגלה הלך אחריו ומי שלא היה לו סוס ועגלה שלא הכין לו על ידי שהיה בטחונו על הדוכס הנ"ל עם חילו שישב בעיר זה הוא נשאר בעיר והיה שם קיבוץ גדול של יהודים הנשארים. ויהי כאשר הרחיק הדוכס מן העיר כשיעור מהלך פרסה והאויבים הלכו לעיר ביום שלישי שהיה תשעה באב והרגו שלשת אלפים נפשות מיהודים ושללם בזזו, ובתוכם נהרג הגאון מהור"ר אשר שהיה אב"ד ור"מ בק"ק פולנא"ה וגם שאר הרבה גאונים שלא נודע לי שמם.

ויהי אחר שבזזו לעיר קאסנטי"ן שלא להם הדוכס ווישנוועצקי"י עד כמה יחרבו מקומות ויהרגו נפשות חנם אם הם חזקים למלחמה ועם רב יערכו עמו מלחמה על השדה, וידברו להם השדה אצל ק"ק ליפווי"ן אצל אמת המים חמש פרסאות מן העיר קאסנטי"ן ויערכו מערכה מחנה מול מחנה הקאזאקין והקדרים מן צד אחד של אמת המים והדוכס ווישנוועצקי"י עם עמו מצד אחר של אמת המים ויתאספו אליהם עוד חילות מצד זה ומצד זה ויבא גם חמי"ל עם כל חילו הקאזאקין ושאר יונים לערך חמש מאות אלף איש ויבא גם שר הצבא הדוכס דאמינ"ק עם כל חילו רכב ופרשים מעם פולין לערך שלשים אלף חלוצי צבא ויתאספו עוד לזה ולזה וכמו שני חדשים עמדו זה כנגד זה ויהיו כשש מאות אלף עם היונים וברא‍שם חמי"ל וקריווגא"ס, ועם פולין היו שמונים אלף כלם גבורי חיל מלומדי מלחמה ובראשם הדוכס דאמינ"ק והדוכס ווישנוועצקי"י ולהם מאה וחמשים אלף מרכבות ועגלות טעונות אכילה ושתיה וכלי כסף וזהב ושמלות וגנזי מלכים עד אין שיעור, ולא היו שקולין אלו שש מאות אלף עם היונים כנגד עשרים אלף מעם פולין, כי עם היונים

היונים היו כולם בני כפרים ועירים והלכו במקלות ובאתיהם ולא ניסו ללכת במלחמה רק מלחמה שלהם הוא בצעקות גדולות ומרות כולם יחד צועקים להפחיד העם וכל מלחמה שלהם הוא במרמה גדולה ולא היו בהם מלומדי מלחמה רק מהקאזאקין וקצת מהקדריי"ם לערך עשרים אלף מה שאין כן עם פולין היו כולם אנשי חיל ומלומדי מלחמה. ויהי ביום א' ד' תשרי ת"ט לפ"ק ערכו מלחמה זה כנגד זה ויגברו עם פולין ויכה בהם הדוכס ווישנוועצקי מכה רבה כל יום א' הנ"ל, ויום ב' הנ"ל היה הולך וגובר ומכה בעם הקאזאקין אלפים ורבבות אילו הניחו השרים להכות בהם גם ביום ג' לא הניחו לבוגאיהם שריד ופליט עד שכמעט היה עלה בין היונים למסור הראשים שלהם לאדוניהם שרי עם פולין ולהשלים עמהם לעבוד אותם כבתחלה. ויהי כשמוע הצורר חמי"ל עשה תחבולה ושלח ספרים אל השר הצבא דוכס דאמיג"ק שיעשה לו קצת רווחה ביום ג' וביום ד' יגמרו המלחמה כי כוונתו היה לעכב אותם עד יום ה' כי שני שרי הצבא של הקדרים היו באים אליו לעזור אותו שם האחד בי"א והשני טואהיבי"א ועמהם מאה אלפים קדרים גבורי חיל והיו ממנו מהלך יום אחד. וימלא הדוכס דאמיג"ק רצונו לנוח ביום ג' ויאמרו הדוכס דאמיג"ק והוואייווד"א טישקעווי"ץ אל הדוכס ווישנוועצקי עד מתי אתה משחית באכרים עבדינו מבני היונים ומי יחרוש לנו בשדה ושאר מלאכה בבית ובשדה ועל מי נהיה שרים אם לא יהיה לנו עבדים אם אנו הורגים לכולם ויחמלו עם פולין על היונים וינוחו ביום ג' מלהכות אותם.

ויהי ביום ג' לעת ערב באו הקדרים מאה אלף חלוצי צבא אל מחנה הקאזאקין ותעבור הרנה במחנה הקדרים והקאזאקין בתופים וכנורות וחצוצרות ותהום כל המחנה ותבקע הארץ לקולם, והמחנה עם פולין לא היו יודעין מה השמחה הזאת, וישבו עם פולין מעם הקאזאקין איש אחד ויביאוהו אל הדוכסים ויאמר להם באו אלינו לעזרת קדרים מאה אלף חלוצי צבא ופני להבים פניהם מי יכול לעמוד בפניהם. ויש אומרים הצורר חמי"ל כתב ספרים אל שר הצבא הדוכס דאמיג"ק כדברים האלה. שלום לך אדוננו הדוכס הגדול ולאדיראל"ב דאמיג"ק שר הצבא על עם פולין, הנה אני ועמי מחזיקין לך טובה על הטוב שגמלת לנו וחמלת עלי ועל עמי לנוח ביום

ביום ג׳ כנ״ל, וכנגד זה אני מזהירך ונותן לך עלה טובה שתמלט בלילה הזאת אתה, וכל העם אשר ברגליך כי באו אלי עם הקדרים עם רב כחול הים, אי אפשר לכם לעמוד בפניהם ובפני עמי ושלא יפול מלכות פולין חלילה ביד הקדרים, ונגד שהמלך עלינו כמלך טובה כל מקומות ממשלתך לא נחרבם כמו שאר שרי פולין, ויהי כשמעו הדוכסים והשרים את הדבר הזה חרדו חרדה גדולה עד מאד,

ויהי בחצי הלילה ברחו כל הדוכסים והשרים מן המחנה.

ויהי ביום ד׳ כעלות השחר והנה ראו שאר עם פולין שברחו כל הדוכסים והשרים הראשים שלהם ויברחו גם הם מי שהיה יכול לברוח והניחו כל הקרנות והעגלות עם האוצרות שלהם אלא אומרי הכלים במחנה ויקומו וינוסו כולם ויעזבו את אהליהם ואת סוסיהם ואת חמוריהם וישליכו על הדרך כסף וזהב ובגדים כדי שיוכלו לברוח בקל. ויהי כאשר באו הקדרים והקאזאקין אל מחנה עם פולין וראו שאין שם איש לא האמינו שברחו אמרו בודאי המה מערימים עלינו לשום מארב בשדה ולבא עלינו מאחור בפתע פתאום, וישלחו אחריהם וראו והנה כל הדרך מלאה בגדים וכלי מלחמה אשר השליכו בחפזם וירדפו אחריהם. ויתפשטו היונים והקדרים בכל מדינת פולין ורוסיא וליטא. ובכל מקומות מושבותיהם כששמעו הדבר היו מורדים היונים מיד באדוניהם והיו הורגים לכל השרים והיהודים שנמצאו שם במיתות משונות ועת צרה היה ליהודים אשר כמוה לא היה עוד, וכשמעם הדבר הזה ברחו קצתם במקומות החזקות לק״ק בא״ד ולקאמיני״ץ פאדאלסק״י ולק״ק ברא״ד ולק״ק לבו״ב הבירה ולק״ק בסאט״ש ולק״ק יאזלווי״ץ ולק״ק זאלקווי״ י ולק״ק נרא״ל ולק״ק פרעמיסל״א ולק״ק בעל״ז ולק״ק סקא״ל בבית הכומרים ולק״ק זאמושט״ש וקצתם ברחו למדינת וואלאחי״י והרבה ברחו אל המקומות אחורי הנהר ווייס״ל.

גזירות ליט״א.

ואנשי מדינות ליט״א ברחו לק״ק ווילנ״א ולק״ק הורהדנ״ה הגדולה ושם לא באו האויבים וכמה קהילות שנתאספו אלפים יהודים שם ונחרבו הקהלות והרגו ליהודים שבתוכם. בק״ק אומי״ה נהרגו כמה אלפים אין מספר על קדוש השם, ומשם נסעו

לק"ק סטאראדו"ב והרגו ביהודים הרג רב גם בק"ק לובימלו"ב ובק"ק
באראזין, ובק"ק וולאדו"א נאספו שם יהודים הרבה ונהרגו שם
כעשרת אלפים נפשות בכל מיתות משונות ובשאר קהלות גדולות
בליטא נהרגו לאלפים ולרבבות יהודים, הי"ד. ואנשי ק"ק סלוצ"ק
וק"ק פינס"ק וק"ק בריס"ק דליטא ברחו קצתם לפולין גדול וקצתם
לדאנצי"ג על המים על הנהר ווייסי"ל, ודלת עם הנשארים בק"ק
בריס"ק ובק"ק פינס"ק נהרגו על קידוש השם כמה מאות נפשות,
וגם סמוך לק"ק פינס"ק על השדה רדפו האויבים אחר כמה מאות
עגלות של יהודים שברחו והשיגום בין המצרים ועשו בהם הרג רב.
אבל ביונים שבק"ק פינס"ק עשו בהם עם פולין נקמה כאשר שמע
שר הצבא של מדינת ליטא הדוכס ראדזווי"ל שאנשי פינס"ק מרדו
והכניסו הפוחזים בתוך העיר הלך הוא וכמה אלפים עם פולין עמו
וצרו על העיר וילוהו העיר מארבע פינותיה והפוחזים שבתוכה רצו
לברוח על המים בספינות ונטבעו כלם במים וקצתם נשרפו ונהרגו
ונקם מהם נקמת בני ישראל. גם אנשי ק"ק סלוצ"ק עשו בהם
נקמה ששלחו אל הפוחזים שיבאו לשם מהרה שיש אצלם הרבה יהודים
ושרים וימסרו בידם ולא היו שם יהודים כי כבר ברחו ולא האמינו
לאנשי מקומם שילחמו כנגדם, ויהי כאשר קרבו אל שער העיר
הפוחזים וירו אנשי העיר מן החומה ומן שער העיר בקני השרפה
הגדולים אשר להם ויכו בהם מכה רבה וינוסו מפניהם וירדפו
אחריהם מן העיר ויכו אותם עד חרמה.

גזירה דק"ק בא"ר.

ויהי אחרי שברחו מן המחנה עם פולין ויבוזו הקדרים והקאזאקין
כל המחנה כסף וזהב הרבה מאד וקרנות וסוסים חשובים
מאד וילך חמיי"ל עם כל חיל שלו והקדרים לכבוש עירות החזקות
שבמדינת פולין וקצת מעמו שלח לכבוש ק"ק בא"ר כי שם היה
קיבוץ גדול של יהודים ושרים בהעיר החזקה, ויהי כאשר קרבו אל
העיר וירו המורים העומדים על החומה ולא יכלו לגשת אל החומה
ויצורו על העיר כמה ימים מה עשו אנשי המקום היונים חתרו
חתירה תחת העיר ונכנסו הפוחזים בעיר בלילה והתחילו להרוג
בעם ויברחו היהודים והשרים אל המבצר החזקה ויחזקו למבצר
מאד

מאד ולא היו גהם מעט היוגים וילורו על המבלר כמה ימים ויבנו כנגדו דיק וסוללות ויורו עליהם בקני הפרפה הגדולים בקורן בל"א רעד"ר ביקס"ן עד שלכדו המבלר ויהרגו כל היהודים והפרים שבתוכה בכל מיני מיתות משונות בעולם כנ"ל ושללם לבוז, מספר ההרוגים בק"ק בה"ר לערך שני אלפים נפשות יהודים. והלורר חמי"ל הלך עם חילו על ק"ק קאסנטי"ן ומשם לק"ק זבלאב ומשם לק"ק אוסטר"א הבירה ואלו קהלות כבר נחרבו מן הקאזאקין, ומשם הלך לק"ק דובנ"א הגדולה גם שם היה מבלר חזק אשר אין כמוהו בכל מדינת פולין והוא תחת ממשלת שר הלבא הדוכוס דאמינ"ק, והנה כאשר ברחו הדוכסים והשרים מן המלחמה נשארו שם כמה מאות יהודים והיו סוברין להנלל בזה המבלר. ויהי כאשר קרבו הפוחזים אל העיר דובנ"א נכנס שר אחד עם שמונים גבורי חיל מעם הדוכוס הנ"ל וסגרו המבלר בדלתים ובריח וחזקו המבלר לא הניחו לשום יהודי ליכנס שם והרגו כולם לפני המבלר אלף ומאה נפשות מיהודים, והנה כאשר בא הלורר חמי"ל לק"ק דובנ"א היה מתמיה על חוזק זה המבלר ואמר שאי אפשר בעולם לכבוש זה המבלר והשרים הם שוטים שברחו ממנו, והיו שם בזה המבלר אוצרות גדולות של יהודים ושרים ולא בקש לצור עליו מפני חזקתו, ומשם הלך עם חילו לק"ק ברא"ד שהיא תחת ממשלת השר חראנו"י שהיה שונא של חמי"ל שבקש לקחת נפשו והחריב לו כל מקומות ממשלתו ובפרט עיר ברא"ד שהיתה מטרפולין שלו החריב ושרף אותה באש והיהודים והשרים ברחו כולם למבלר. כי היה חזק עד מאד בחומה כפולה ומים סביב לו, והיו שם כמה אלפים יהודים ושרים, וילורו על המבלר ימים רבים ולא יכלו לגשת אל החומה כי ירו עליהם המורים בקני השרפה והרגו מהם עם רב ולא יכלו האויבים לכבוש אותם אעפ"י כן היה להם אימה גדולה מפני הדבר שהיה בפנים, מחוץ שכלה חרב ומחדרים אימה ומתו בדבר לערך אלף נפשות יהודים, וכן בכל המקומות החזקות שלרו עליהם האויבים היה דבר גדול מבפנים.

גזירה דק"ק לבו"ב הבירה.

ויהי אחרי הדברים האלה הלך חמי"ל עם כל חילו לצור על ק"ק

ק"ק לבו"ב הבירה והיא אחת מן הארבע קהלות גדולות שבמדינת פולין והיא עיר גדולה לאלהים של חכמים ושל סופרים, וכאשר באו לשם האויבים היו יושבין שם בערבה לפני המבצר הגבוה העומד מחוץ לעיר לבו"ב והיו מורים להם מן המבצר הגבוה והרגו מאנשי הקאזאקין והקדרים אלפים עד שהיו עם פולין מוכרחין לילך מן המבצר הגבוה מפני שאין להם מים שם וילכו עם פולין מן המבצר הגבוה אל העיר לבו"ב ויציתו אנשי המקום כל הבתים שסביב לחומה באש כדי שלא יחבאו שם האויבים סביב לעיר אעפ"י כן לכדו האויבים את המבצר הגבוה וירו את העיר מסביב והיו יראים בעיר לילך מן הבית מפני קני השרפה המורים מן המבצר הגבוה לעיר, ודבר ורעב גדול היה בעיר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה ומתו בעיר ברעב ובדבר כעשרת אלפים נפשות. ויהי כאשר ארכו להם שם הימים ולא יכלו לכבוש העיר הלכו וסתמו הנטיעות שמחוץ לעיר שכל בני העיר שותין מהם ולא היה מים לעדה לשתות ויאמרו כל העדה למה נמות ברעב ובצמא נשלח אל האויבים אולי יקחו רכושנו פדיון נפשנו. ושלחו אנשי העיר שלוחים אליו שיתפשר עמהם ויתנו לו כסף וזהב פדיון נפשם וייטב הדבר בעיניו ויאמר אל עבדיו מה בצע כי נהרוג אותם נקח ממון שלהם פדיון נפשם, ושלח הוא את שר האלף שלו ושמו גלאוולקי שהיה אחד משרי פולין שנשבעו לו ומרדו במלכות פולין כנ"ל עם כמה שרים מהקאזאקין לעיר להתוכח עמהם על ענין הפשר ואח"כ שלחו מן העיר אל חמיל שרים רבים ונכבדים ועמהם ר' שמעון שתדלן מלבו"ב שיתוכחו עמו, ונעשה הפשר שיתנו לו כל העיר בין היהודים והשרים מאתים אלף זהובים פדיון נפשם, לא היה בידם ממון כסך הנ"ל ונתנו לו כסף וזהב ושאר סחורות בזול גדול כמו שהיה זה בימים ההם עובר לסוחר ושקלו הכסף וזהב במשקולות גדולות כמו עופרת ואלי נחשת ויגלו ק"ק לבו"ב כמצולה שאין בו דגים, ולולא ה' רחם על עם בני ישראל שהיו שם לאלפים ולרבבות כולם חכמים גדולים ועשו תשובה גדולה עד שעלתה צעקתם למרום ונתן השם יתב' בלב הפוחזים להתפשר עמהם לולא זאת שהיו במצור עוד שבוע אחד היו מתים כל אנשי העיר ברעב ובצמא. ויסעו משם ויצורו על ק"ק זאלקווי"א ובקשו לגשת אל

החומה 5 2

החומה להעמיד סולמות ושפכו עליהם מים רותחין מן החומה וינוסו הפוחזים מפניהם ויורו המורים אחריהם בקני השרפה ויהרגו מהם רבים ויתיעצו הפוחזים ויאמרו הלא טוב לנו לשלוח אל האנשים העירה להתפשר עמהם כמו שעשינו לק"ק לבו"ב הבירה וישלחו אל אנשי העיר ויאמרו אליהם לא טובים אתם מלבו"ב הבירה שלא יכלו לעמוד כנגדנו ועשו פשרה עמנו לכן אם תתפשרו עמנו מוטב ואם לאו נבואה כלנו וגבורה עליכם ונעשה בכם שפטים גדולים ומיתות משונות כמו שעשינו בשאר מקומות מושבותיכם , וייטב הדבר בעיני אנשי העיר שהפוחזים רצו להתפשר עמהם ושלחו מן העיר כומר אחד ושר אחד ויהודי אחד מארץ רוסי"א מטשרניחא"ב שיעשו פשרה עמהם , ונתפשרו שיתנו להם אנשי העיר עשרים אלף זהובים וב' אלפים לשר האלף שלהם ושמו גלאוולק"י הנ"ל , ויסעו משם וישארו אצלם כמה אלפים קאזאקין לשמור העיר מן שאר קאזאקין שלא יצורו את העיר עוד פעם אחרת , וכן עשו לכל המבצרות שבמדינת פולין קטן ורוס"י ופדאלי"ה וליט"א שהביאו אותם במצור ובמצוק .

והעיר החזקה קאמיני"ץ פאדאלסק"י וק"ק יאזלווי"ץ וק"ק ביבאט"ש וק"ק קארמנ"י וק"ק בעל"ז וק"ק סקא"ל בבית הכומרים עמדו כנגדם כל השרים והיהודים שבתוכם ויורו המורים עליהם בקני השרפה הגדולים ויהרגו מהפוחזים עם רב ולא יכלו הפוחזים לכבוש אותם לא שום אחד מן החזקות הנ"ל , ויסעו מהם בחרפה גדולה ולא רצו אפילו להתפשר עמהם בממון אפילו לתת להם דבר מועט אבל דבר ורעב גדולה היה באותן מקומות הנ"ל ומתו כמה אלפים ורבבות יהודים . וק"ק פרעמיסל"א היא עיר גדולה לאלהים של חכמים וסופרים הביאו גם כן במצור ובמצוק וכמעט שלא כבשו אותם וה' נתן השמים רחם עליהם ובא אליהם שר אחד ושמו קראנק"י ועמו שש מאות גבורי חיל ומלט את כל העיר בחכמתו אבל עד הנהר סא"ן כל העירות וכפרים שהיו שם חרבו .

גזרה דק"ק נרא"ל .

ומשם נסעו לק"ק נרא"ל והביאו את העיר במצור שם נתאספו רבבות יהודים ואלפים שרים ולא היו בהם אחד מעם יונים והיו שם ג' מקומות גדולות זה אצל זה והיהודים שהיו בתוכה

רצו מתחלה לברוח משם ולא הניחם שר העיר ואמר להם נעמוד כנגדם ונלחמה. עמם כמו שעשו שאר מקומות החזקים. ואחר כן כשהביאו את העיר במצור בקשו האויבים להתפשר עמהם ונתרצו היהודים להתפשר עמהם ושר העיר לא רצה. וילחמו כנגדם שלשה ימים ויהרגו מן האויבים עם רב אחר כך שלח אליהם הצורר חמי"ל עוד עם רב כחול הים ולכד את העיר ביום י"ז חשון ת"ט לפ"ק והרגו מתחילה לשר העיר ושמו לאשמ"ש והפשיטוהו חי. ועשו לו כל מיתות בעולם. אחר כך הרגו ביהודים יותר משנים עשר אלף נפשות בכל מיתות משונות בעולם. כנ"ל והרבה נטבעו במים וכמה מאות סגרו עצמן בבית הכנסת ושברו הדלתות והרגו בתחלה היהודים שבתוכה ואח"כ שרפו לב"ה באש עם הרוגים שבתוכה ולא היתה הריגה כמוה בכל מדינות פולין כמו בק"ק נרא"ל והרבה לקחו הקדרים בשביה ואת השלש עירות שרפו ועשאום כמהפכת סדום. וסיפרה לי אשה אחת שנשארה שם בחיים בין הרוגים שנשארו כהנה כמה מאות נשים וטף ומעט אנשים שלא היה להם חמשה ימים שום דבר למאכל ואכלו בשר אדם ומן הרוגים חתכו אברים וגלו באש ואכלו וכמה אלפים הרוגים שאכלו אותם הכלבים והחזירים והנשארים שלחו מק"ק פרעמיסל"א אנשים לשם ועמהם בעד כמה מאות זהובים בגדי פשתים לתכריכין והביאו אותם לקבורה. השם ישלם להם גמולם.

גזירה דק"ק זאמושטש"ש.

ויסע משם הצורר חמי"ל עם כל חילו הקדרים והקאזאקין עם רב כחול הים ויצורו על ק"ק זאמושטש"ש והיא עיר חזקה אשר אין כמוה בחומה כפולה וחפירת מים סביב לה ומיד שבאו האויבים לשם שרפו אנשי העיר כל הבתים הסמוכים לחומה שלא יחבאו שמה האויבים, ולא הניחו לאויבים לגשת אל העיר מהלך חצי פרסה רחוק מן העיר ועשו כן ימים רבים. ובתוך זה הזמן נתפשטו בכל קהלות סביב להם ועשו הריגות גדולות בק"ק טאמישו"ב ובק"ק שעברשי"ן ובק"ק טורבין ובק"ק רובשוב ובק"ק טרניגרא"ד ובק"ק בילגרי"י ובק"ק גורי"י ובק"ק קראשני"ק עשו הרג רב בכמה אלפים ורבבות יהודים גם במדינת וואלי"ן בק"ק לאדמי"ר ובק"ק נובעמל"א ובק"ק לגוו"ק ובק"ק קרעמינ"ך ואגפיהם עשו הריגות

גדולות

גדולות כמה אלפים יהודים . ובק"ק קרעמיניץ לקח קדר אחד סכין של שוחט ושחט כמה מאות ילדים מילדי העברים ושאל לחבירו אם זה כשר או טריפה . ואמר זה טרפה והשליך לכלבים ואחר כך לקח אחר ופרע לו בית השחיטה אמר זה כשר ובדקו כמו שעושין לגדיים וטלאים וישאוהו במוט בכל רחובות העיר והכריז מי רוצה לקנות גדיים וטלאים , השם יתונן נשמתם . גם בין המצרים אצל ביאהו"ו השיגו הפוחזים כמה מאות עגלות עם יהודים והרגו לכלם . גם בשאר קהלות אשר אי אפשר להעלות הכל בכתב והחריבו יותר משבע מאות קהלות כל המקומות עד הנהר ווייסי"ל . וילורו על העיר זאמאשט"ש ימים רבים ולא יכלו להם האויבים לכבוש כי היה שם שר רהש אחד מעם אשכנז ושמו וויאור עם ששת אלפים גבורי חיל מעם אשכנז ויורו עליהם מן החומה בקני השריפה ויהרגו מהם עם רב אבל דבר ורעב גדול היה בתוך העיר ומתו כמה אלפים יהודים . ויהי כי ארכו להם שם הימים עשו האויבים תחבולה ובמעשה הכשפים נתש שרף תחת השמים ולקחו להם לאות אם ישים פניו אל העיר ונכבשה העיר לפנינו ואם ישים פניו אלינו ננוס בפניהם , ויהי בחצי הלילה ראו עלה הנחש תחת השמים ויעמוד כמו חצי שעה ופניו אל העיר אחר כן הפך אל מחנה קאזאקין והקדרים וראו שזה סימן רע להם ורעה כנגד פניהם מיד שלחו אל יושבי העיר ואמרו להם הלא טוב לכם להתפשר עמנו כמו שעשה לבוב הבירה מלמות ברעב .

ויהי כשמוע אנשי העיר הדבר הזה הקדימו נעשה לנשמע ונתפשרו עמהם שיתנו להם יושבי העיר עשרים אלף זהובים , אחר כך קרבו הקדרים והקאזאקין אל החומה והביאו הרבה שבוים לפדות ופדו היהודים שבתוך העיר כמה מאות שבוים , השם ישלם להם גמולם .

ויסע הצורר חמי"ל עם כל מחנהו הקאזאקין והקדרים וישם פניו ללכת על ק"ק לובלין הבירה והיא אחת מארבע קהלות גדולות במדינת פולין ואין כמוה בכל מדינת פולין בתורה וגדולה ובגמילות חסדים , ובני העיר נסו משם אל אחורי נהר ווייסי"ל והניחו שם כמה מאות בעלי בתים דלות העם עם ממון הרבה לגמול חסד עם עניי עיר וביותר עם הנמלטים ממקומות מושבותיהם , ובין כך ובין כך נסעו כל השרים והדוכסים של מלכות פולין לק"ק קראק"א

קראקא"ה הבירה מטרפולין של מדינת פולין למנות עליהם מלך שלא תהא המדינה כצאן בלי רועה. ויתוועדו עם השרים והדוכסים ולא יכלו להשוות ביניהם את מי ימלוך עליהם. קצתם היו רוצים שימלוך הקרדינאל מגניזן קאזימיר יר"ה וקצתם היו רוצים קראלו"ס אחיו וקצתם היו רוצים שימלוך השר של זיבן בערגין במדינת אונגרין ושמו ראקאצ"י.

ויהי כשמוע הצורר חמי"ל הדבר שלח שלוחיו לק"ק קראקא"ה אל הדוכסים והשרים לאמר אם ימליכו עליהם למלך את הקרדינאל מגניזן קאזימיר יר"ה אז ישוב מעליהם ולא ילחם עוד כנגדם ויהי כשמוע הדוכסים והשרים וייטב בעיניהם הדבר וימליכו עליהם למלך את קאזימ"ר יר"ה, בן שני של המלך זיגמונ"ד הנ"ל.

ויהי בשנת חמשת אלפים ת"ט לפ"ק בחודש חשון נכתר אדוננו המלך קאזימ"ר יר"ה, ויגדל מלכותו ויפיל שונאיו תחתיו, יראה זרע ויאריך ימים כי הוא מלך כשר וירא אלהים ואוהב ישראל, ולקח לו לאשה את אשת אחיו ולאדיסל"ב המלך שמת.

ויהי כשבת המלך על כסא מלכותו כתב מיד ספרים אל הצורר חמי"ל שילך וישוב לביתו עם כל מחנהו, ומה שיש לו טענות דברים עם מלכות פולין הוא יפשר אותם שיהיה מלתא דשוי לתרוייהו.

ויהי כאשר נסע הצורר חמי"ל עם מחנהו לכבוש ק"ק לובלי"ן הבירה, ולא היה רק ארבע פרסאות מק"ק לובלי"ן בא אליו אגרת המלך שישוב לארצו, מיד קבל כתב המלך בשמחה ושב לארצו. ותשקט הארץ מן המלחמה כל ימות החורף, ובודאי הזכות גדול של ק"ק לובלי"ן שגמלו חסד עם אחיהם בית ישראל הנמלטים מן החרב עם החיים ועם המתים היא שעמדה אליהם שנצלו מן חרב האויב, אבל כל זמן שהיה האויב סביב לובלין היתה העיר סוגרת ומסוגרת אין יוצא ואין בא, והיה דבר גדול בעיר ומתו יותר מעשרת אלפים נפשות יהודים: גם בין אותן יהודים הנמלטים אחורי הנהר ווייסי"ל היה דבר גדול בכל מקומות מושבותיהם והיו זורקין את מתיהם באישון לילה על בית החיים שלא ירגישו בהם האומות, ויהיו שמחים עלי גיל וישישו כי ימצאו קבר, ולא היה כשאר דבר בר מינן רק היה חולי שנקרא חולי הו"ס מפני טרדת הדרך ובהלה. והרבה אביונים שלא הניחום האומות לכנס לבתיהם ושכבו בראש

כל חולות ומתו מפני לגה ומפני רעב ואיש את אחיו לא יעזורו ואב את בנו לא ירחם ומתו באותה חולי יותר מן מאה אלפים נפשות, ששם ישמרנו ויללנו. וידל ישראל מאד וכסף וזהב ובגדים שהיו להם מיתר הפלטה מכרו כסף וזהב בעד חלי שוים ובגדי משי ושאר בגדים בעד שלים שוים וספרים לא היו נחשבים לכלום כי אין קונה, התורה היתה מונחת בקרן זוית, כי כסף וזהב ובגדים היו קונים אומות העולם. ויהי כשמוע בני ישראל שהאויבים חזרו לארלם והשרים הולכים אחריהם לשוב לביתם ולמקומם חזרו גם כן בני ישראל לביתם אל המקומות שהיו שם גם כן שרי פולין וחזרו כך עד ק"ק זסלאב ומשם והלאה לא היה באותו זמן לא שר ולא יהודי כי היו בכל מקומות פוחזים הרבה והיו מתיראים השרים ליסע לשם. ובק"ק אוסטרא ובק"ק זסלא"ב ובק"ק קארעץ היו מעט הדוכוס דאמינק יר"ה ועם הדוכס קארעלקי לערך ב' אלפים אנשי חיל והיו בוטחים היהודים שם על ה' ואח"כ עליהם והיו סבורים שימלאו מרף לנפשם ולנפש ביתם ואולי ישלמו להם אנשי עירם מה שחייבים להם:

גזירה שניה דק"ק אוסטר"א.

ויעשו אנשי העיר אוסטר"א בערמה וייטיבו עם היהודים בתחלה וכתבו ספרים בכל מקומות סביבותיהם אל היהודים מן העיר אוסטר"א שישובו לביתם ולא יתיראו מפני הקאזאקין כי המלך עשה שלום עמהם, והיהודים האביונים היה להם שמחה גדולה כי היו סבורים שהאמת אתם, ונסעו לק"ק אוסטר"א לערך ג' מאות נפשות, וכאשר היו שם ג' שבועות מן ר"ח אדר עד יום ג' ח"י אדר ת"ט לפ"ק, שלחו המורדים מעיר אוסטר"א אל הקאזאקין שסביב להם שיבואו מהרה לשם כי יש אצלם הרבה יהודים ושרים מעם פולין, והמה יהיו בעזרם. ויהי בחצי הלילה די"ט אדר הנ"ל באו כמה אלפים קאזאקין לק"ק אוסטר"א והרגו שם לכל השרים והיהודים על מטותיהם ולא נמלט משם רק ג' יהודים וראש אחד מהשרים עם שמונים איש אנשי חיל, וירדפו הקאזאקין אחריהם והשרים נסו לפניהם עד אשר הנתקו מן העיר כמה אלפים קאזאקין, וחזרו השרים פניהם אל הקאזאקין הרודפים ויכו בהם עם רב ומעט

ומעט מהם שנמלטו לעיר. ויהי כשמוע השרים והיהודים שבק"ק זסלא"ב ובשאר קהלות שביב לק"ק אוסטרא"א ברחו. כלם לנפשם קלתם לק"ק דובנ"א גדולה ולק"ק אולי"ק וקלתם לק"ק קרעמיני"ץ.

ויהי כשמוע המלך קאזימיר יר"ה והשר שהקאזאקין עדיין עמדו במרדם, עשה שר הצבא להשר פירלי ושלח עמו כשלשים אלף איש לילך להלחם על הקאזאקין, וילך שר הצבא פירלי וכל מחנהו לק"ק אוסטרא"א ונקם נקמתו מאנשי העיר ועשה בהם שפטים גדולים, ומשם הלך לק"ק זסלא"ב ויערך מערכה גדולה אצל המקום חדש של ק"ק זסלא"ב סמוך למבצר נגד הקאזאקין, ועשה כמה נקמות באנשי העיר זסלא"ב, ויתחברו אליו שם כמה מאות חילות עם היהודים גבורי חיל וילכו גם כן להנקם מאויביהם. וישלח שר הצבא פירלי כמה אלפים מעם פולין וכמה מאות מיהודים אל המקומות סביבותיהם שהיו שם מעם הקאזאקין המורדים וילחמו כנגדם ויכו בעם הקאזאקין מכה רבה וילכדו כל המקומות בכל אשר יפנו יצליחו. וגם הוואיווד"א קאמינצק"י ושמו לנצקרונסק"י הוא גבור מלחמה היו עמו כמה אלפים גבורי חיל בק"ק אזהאווי"ץ תשעה פרסאות מק"ק זסלא"ב, ויך הוא גם כן בהקאזאקין מאד אחר מכה רבה והיה להם הצלחה גדולה כל ימי עומדם במערכה בק"ק זסל"ב, י"ב שבועות עמדו שם במערכה, ועשו נקמות גדולות בהקאזאקין, כאשר עשו כן שלמו להם.

וילך שר הצבא פירל"י עם כל מחנהו מק"ק זסל"ב להקרב אל הוואיווד"א לנצקרונסק"י עם מחנהו וילך השר הצבא פירל"י עם מחנהו עד העיר ליהיינסק"י קאמי"ן ושם התחבר אליו הוואיווד"א לנצקרונסק"י עם מחנהו ויערכו שם מערכה גדולה. ויהי כאשר שמע הצורר חמי"ל שהעם פולין הלכו עליו למלחמה והחריבו כמה מקומות מהיונים והכו בהם מכה רבה ויהי כמחרים כמו שלש חדשים ובין כך ובין כך אסף הוא כל חילו ושלח אל מלך הקדרים שיבא הוא עם כל חילו. ויהי כאשר שמע שר הצבא פירל"י שהקאזאקין והקדרים מתאספים פעם שלישית, וישלח ספרים והודיע אל המלך קאזימ"ר יר"ה שיגזור על כל מדינות פולין שיבואו כל השרים לעזור אחיהם במלחמה, וכן עשה המלך וצוה להוליא כרוז בכל מדינות מלכותו מי שהוא שר וכתב שמו באיסאברטי"א של מלך ילך למלחמ

או ישלח עבדו במקומו, באיבוד שררה שלו מי שלא ילך למלחמה. ויתמהמהו השרים לילך במרכבתם כנהוג שלהם, והקדרים והקאזאקין היו כחול הים ומהרו ללכת. וכאשר קרבו הקאזאקין אל מחנה פולין נסעו מחנה פולין עוד ששה פרסאות עד ק"ק בורמוס"ע וזבארא"ש, ושם בא אליהם מק"ק לבו"ב הדוכוס ווישנוועלק"י והשר חראנז"י גיסו ועמהם כמה אלפים גבורי חיל, ויערכו מחנה פולין מערכות שלהם בעיר זבארא"ש ויחזקו העיר מאד. וישפכו סביב לעיר סוללות ודיק ומים סביב להם. ויהי בר"ח אב ת"ע לפ"ק בא גר הא"ן המלך של הקדרים ועמו קדרים עם רב כחול הים, והצורר חמי"ל ועמו הקאזאקין עם רב כחול הים, ויצורו על מחנה פולין סביב מנגד כי לא יכלו לגשת אל המחנה כי יורו המורים מן החומה בקני השרפה הגדולים ויהרגו בהם לאלפים ורבבות ויצורו כך על מחנה פולין שבעה שבועות עד שמתו הרבה שהיים ברעב ושר צבא פירל"י ג"כ מת במערכה, ויחזק הדוכוס ווישנוועלק"י את לב העם ועשה ספרים כמו שכתב המלך אליו שיבא לעזור להם ועם פולין הרבה עמו, ולא היה דברים מעולם כי אין יוצא ואין בא אליהם והוא עשה רק לחזק לב העם לולא זאת היו מוסרין את עצמן ביד האויב מפני הרעב הגדול שהיה במחנה פולין והיו אוכלים הסוסים והכלבים מפני הרעב, ולפעמים עשה הדוכוס ווישנוועלק"י חפירה תחת הארץ והלך עם חילו וגיסו השר חראנז"י עם חילו ויפלו בפתע פתאום על מחנה הקאזאקין והקדרים סביב ויכו בהם מכה רבה אלפים ורבבות, והוא הלך בראש כלם כדי לחזק לב העם שלא יבא מורך בלבבם.

ויהי כשמוע המלך קאזימי"ר יר"ה שמחנה פולין היא במצור ובמצוק מן הקדרים והקאזאקין, ויאסור הוא מרכבתו והלך המלך בכבודו ובעצמו למלחמה ועמו כעשרים אלף איש גבורי חיל, ואחריו היו מתאספים כל שרי פולין, ולא היה ממתין עליהם והלך עם עשרים אלף לעזור את עמו שהם במצור, וכאשר בא סמוך למצור של הקדרים והקאזאקין, סבבו כמה מאות אלף קדרים וקאזאקין את המלך ומחנהו, ותחרד כל המחנה ותמס לבם בקרבם ולא שלף איש חרבו מן מחנה המלך, ויפן המלך כה וכה וירא כי אין איש מלחמה ויקצוף המלך מאוד על עמו וחמתו בערה בו, וכמעט שלא תפסו הקדרים את המלך ויפן ללכת לעיר זבארא"ו עם מחנהו

כי העיר הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער ויאמר המלך אל עמו אמלטה נא העיר הזאת הלא מצער היא ותחי נפשי, וימלט שמה המלך וכל מחנהו וילחם עם הקדרים והקאזאקין מן העיר זבאראזו״ כמו שני ימים, ובין כך ובין כך שלח המלך את השר אוסלינסקי״ משנה שלו אל מלך הקדרים להתפשר עמו ולעשות עמו שלום, ואחר כך הצורר חמי״ל בעל כרחו יענה אמן. מיד פסקו מללחום כנגד המלך. ולר הא״ן המלך של הקדרים נסע עם כמה מאות קדרים לעיר זבאראזו״ו לדבר עם המלך בעצמו ולהתוכח עמו על ענין הפשרה, ונתפשרו שהמלך יר״ה יתן לו שני מאות אלף זהובים כנגד מה שחייב לו מקדמת דנא ליתן דבר קצוב מס בכל שנה ולא נתן לו. ובתנאי שיתנו גם כן השני שרי לצא לפדות בעד מאה אלפים זהובים ונתן לו המלך למשכון כמה שרים גדולים עד שישלח לו המעות. ויהי כאשר שמע הצורר חמי״ל שהקדרים נתפשרו עם המלך ירא לנפשו ונסע גם כן לעיר זבאראזו״ו אל המלך ונפל לרגליו של המלך ובכה ויתחנן לו ואמר כל מה שעשה השרים בעצמם גרמו להם ודבר עם המלך כמה ענינים אשר לא נתגלה לשום אדם, אבל המלך בעצמו מתגאה לדבר אתו ודבר עמו על ידי מלין, ונתפשר עמו שילך וישוב לביתו עם כל מחנהו ולשם ישלח המלך חמשה שרים גדולים שנקראו בלשון פולין קאמיסאר״י ויתוכחו על ענין הפשר בין עם הקאזאקין ועם פולין, כי בקשתו של חמי״ל היה שיהיו שלשים אלף קאזאקין שלא יתנו מס המלך והשרים כמו שהיה מקדמת דנא. ואותן שלשים אלף יהא רשות בידו לברר מאיזה מקומות שייטב בעיניו הן ממקומות שהם תחת ממשלת המלך הן תחת ממשלת השרים, והעיר טשהרי״ן עם כל אגפיה יהיה שלו לעולם ועד לו ולזרעו, גם הוא או אחר מן הקאזאקין יהיה אחד מן השבעה וואיווד״ם וישב בכל פעם בבית וועד עם המלך, וכן המלך יגזור על היהודים שלא ידורו באותן מקומות שידורו שם קאזאקין מאלו שלשים אלף, וכן שאר תנאים הרבה שלא היה אפשר בעולם, ודחה אותו המלך באותו הפעם שישוב לביתו וחמשה שרים קאמיסאר״י יתפשרו אתו.

ויהי אחר הדברים האלו חזרו הקדרים והקאזאקין לביתם, ועל סדרך עשו הקדרים נקמות גדולות בעם הקאזאקין שבעירות

וכפרים שמרדו במלך. ויש אומרים שהמלך נתן להם רשות שיחריבו אותן מקומות שהיו שם מורדים גדולים. ושרפו לק"ק אוסטרא"ה ואגפיה וק"ק זסל"ב ואגפיה וק"ק קרעמינעצ"ן עם אגפיה וק"ק בזוליא"ה ואגפיה וק"ק סטינא"ב ואגפיה עד קאמינ"ץ פאדאלסק"י על עשרים פרסאות אורך ורוחב הכל החריבו ושרפו המקומות, והעם היונים היושב בהם קצת מהם הרגו בחרב ורבבות יונים לקחו הקדרים בשביה ולא נשארו רק אותן הנחבאים ביערות ובאגמים, והם בעצמן הצדיקו עליהם את הדין. ותשקט הארץ מן המלחמה כל שנת ת"י ושנת תי"א לפ"ק עד חג הפסח.

ויהי אחר חג הסוכות ת"י לפ"ק חזרו לביתם ועל מקומם השרים של פולין, וגם כן שארית ישראל יתמי דיתמי והיו חסירים ודלים, וגם שם לא מצאו מנוח, כי היה יוקר גדול ולא היה שום מחיה בעולם כי האומות בני היונים הדלים מתו לאלפים ולרבבות ברעב ולא היה כל כך רעב ללחם רק היין נפישי נפוחי כפן דלית איסר מפני שגזלו מהם הקאזאקין והקדרים כל ממונם ורכושם, והיונים העשירים קצתם בורחים אל אחורי הנהר ניפו"ר אל הקאזאקין כי היו מתיראים מן השרים שלא ינקמו מהם נקמתם, וקצתם אע"פ שהיה לו ממון חפר בקרקע שלא יגזלו השרים ממנו ועשה עצמו כעני, והיהודים האביונים אף שהיו בדלי דלות היו נראין בעיני המון עם והשרים שהם עשירים וכל אחד יאמר הב הב המלך והשרים היו רוצים מס ולא היה להם ממון שוה פרוטה והיו נותנין המעשר מן כל מה שנשאר להם יותר הפליטה מכסף וזהב ובגדים והיו נותנין להם בחלי שויו. ואחר כך באו הולאות אחרים כמו לאנשי מלחמה וכיוצא בו ונותנין המעשר כמו עבורייתא דרבי עד שלא נשאר בידם המעשר, והדלות הולך וחזק, אעפ"י כן היו נותנין שבח והודיה להקב"ה שהיה שלום. ובמקומות שהיו דרים הקאזאקין היה שם משא ומתן טוב כי היו הכל עשירים מן גזילות יהודים ושרים רק שלא היה יכול שום שר או יהודי לבא שמה עד שנעשה הפשר עמהם, ולא היו דרים שם יהודים ושרים רק עד ק"ק פולאוויצ"ם ועד בכלל ולא יותר, והיו תופסין הקאזאקין מדינות רבות מארץ רוסי"א על מאה פרסה אורך ורוחב למשכון עד שיתפשרו עמהם השרים כנ"ל:

בימים ההם עשה מלך פולין פסק בכל מדינות מלכותו מי שהמיר דתו מחמת אונסו רשאי לחזור לדתו וחזרו כל האנוסים להיות יהודים והיו דרים בכל מקומות מושבותיהם במקומות שהמירו ונעשו יהודים בפרהסיא בכל מקומות שהיו יהודים דרים שם, ובמקומות הקאזאקין שלא היו יהודים דרים שם באותו פעם כמצות המלך עליהם נסו האנוסים משם, ונשים שנשאו הקאזאקין לנשים ברחו גם כן לאותן מקומות שהיו יהודים דרים שם; ונעשו יהודים כמה מאות אנוסים. ובכל מקומות שנעשו בהם הריגות נשארו כמה מאות נערים קטנים ותינוקות קטנות שהמירו, ולקחו אותן היהודים מיד העמים ביד חזקה וכתבו לכל אחד קמיע מאיזה משפחה הוא על ידי דרישה וחקירה ותלו הקמיע על צוארו, והרבה נשים נעשו עגונות, והרבה אלמנות נעשו עגונות בשביל שנפלו לפני היבם שהלך למדינה אחרת ועשו להם גאוני ארץ דארבע ארצות יצ"ו הרבה תקנות הגונות. ותקנו תענית ציבור לכל מדינת פולין ביום עשרים בחודש סיון לדורות, בו ביום שנעשה הריגות נעמרו"ב כידוע לכל שהיתה קהלה ראשונה שמסרו עצמן להריגה על קדושת השם, וזכותם יעמוד לנו והשם יחונן נשמתם.

ויהי אחר הדברים האלה גדל המלך את הדוכוס וויסנוועצק"י על כל השרים ועשהו שר צבא על כל מחנה פולין, ולא קבל עליו להיות שר צבא עד שיתן לו הגדולה כל ימי חייו אף כשיבואו שני שרי הצבא שנשבו ביד הקדרים לא יקחו ממנו הגדולה אז ילך הוא עם כל מחנה פולין אל אחורי הנהר ניפור ויכניע להקאזאקין תחת ידו כיד ה' הטובה עליו, וישובו איש אל אחוזתו. ויהי כשמוע הצורר חמי"ל את הדבר היה מתירא לנפשו שמא יתרצה לו המלך ולב כל העם היה אחר הדוכוס וויסנוועצק"י, מיד שלח חמי"ל אל מלך הקדרים שיוציא שני שרי צבא של מדינת פולין מבית כלא והוא יתן לו המותר דמי פדיון נפשם מה שנשארו חייבים, לא מפני אהבתם אלא מפני שנאת הדוכוס וויסנוועצק"י שלא יהיה שר צבא, וכן עשה מלך הקדרים והוציא לחירות את שני שרי הצבא אשר שם האחד פאטאצק"י ושם השני קאלינאפסק"י, ויתמהו המלך וכל השרים על שהוציאם מלך הקדרים לחירות ולא ידעו מאיזה סיבה, והושיבם המלך על כנם כבראשונה. בימים ההם עלה הצורר חמי"ל עם

כל מחנהו על מדינת וואליחיי והחריבם על שהחביאו כמה שרים ויהודים ועל שלקחו הוואלאחין מיד הקדרים ביד חזקה כמה מאות שבוים והוליאום למירות, ובחזרתן ממדינות וואליחיי הביאו שלל גדול ומכרו הרבה ליהודים אבל לא ניזוק שום יהודי כי היה שלום עם היהודים באותו הפעם.

ובימים ההם מרדו גם היונים אשר במדינת מאסקוו"י במלך פולין, ויתלקטו אליהם אנשים ריקים מן הקאזאקין. והצורר חמי"ל כתב ספרים אל המלך שאל ידאג עבור מרידת המסקוויט"ר, שהוא ילך עם הקאזאקין שלו וילחם עמהם ויכניעם תחת המלך, אבל המלך הבין בחכמתו כי תואנה הוא מבקש ועשה שלום עם המאסקוויט"ר בעל כרחו.

בימים ההם שלח מלך פולין שרים רבים ונכבדים שקורין בלשון פולין קאמיסאר"י להתפשר עם הקאזאקין, ולא יכלו להתפשר עמהם כי בקשו דברים רבים שהיה נגד המלך והשרים והמשיכו הדברים עד חג הפסח תי"א לפ"ק. ויהי קודם פסח הנ"ל התאספו הקדרים והקאזאקין פעם רביעית, ושתו בני ישראל בחג הפסח ארבע כוסות התרעלה והרגו כמה מאות יהודים וכמה מאות הלכו בשביה אל הקדרים, ולרות אחרונות משכחות הראשונות. ויברח יעקב פעם רביעית וינוסו כל בני ישראל עד ק"ק לבו"ב הבירה. והלך מלך פולין בכבודו ובעצמו נגדם למלחמה ועמו שלש מאות אלף אנשים גבורי חיל עם פולין, ושמנים אלף איש אשכנזים וצרפתים וספרדים, גם אלף אנשי חיל מיהודים. ושלש מאות אלף איש מעם פולין נשארו סביב לובלי"ן שלא יהיו עם פולין בכנופיא אחת מפני הרעב, ומיום הוסדה מדינת פולין עד עתה לא היה כל כך הרבה עם פולין ביחד כמו בימים ההם, והקדרים והקאזאקין היו עם רב כחול הים אשר לא יספר מרוב.

ויערוך המלך מערכה גדולה ותקע אהלו בבית הכומרים בק"ק סקא"ל, ושאר עם המלך ערכו מערכה בין ק"ק סקא"ל לק"ק ברעסטילק"א ועמהם שני שרי הצבא והדוכוס וויסנוועלק"י. ויבאו הקדרים והקאזאקין בפתע פתאום אליהם בצעקות גדולות ובקולות משונות כמנהגם ואמרו נפול על עם פולין ונכה אותם כפעם בפעם

והם

והם לא ידעו כי ה' אתנו ועם מלך פולין, ויכו בתחלה בעם פולין ואחר כך גבר יד עם פולין וחזקו עם האשכנזים את ידם ואזרו חיל ויכו בהקדרים והקאזאקין מכה רבה ויכום וירדפום עד חרמה. ומלך הקדרים ברח לארצו בחרפה גדולה ובמתי מעט, ולקח עמו בשביה את הצורר חמי"ל על שלא הודיע לו שמלך פולין יש לו כל כך עם רב, וחרפה הוא לו על שברח במתי מעט והאבד כל עמו, וכל שריו הגדולים הלכו בשביה אצל מלך פולין ובהוכס בן אחיו של מלך הקדרים, ושאר עם הקאזאקין היו במצור כמה ימים מעט פולין ויקומו וינוסו בנסף ויעזבו את אהליהם ואת סוסיהם ועגלות מלאים כל טוב וכל המחנה כאשר היא וינוסו לנפשם. ומלך פולין שב לביתו עם שריו ועבדיו בשמחה גדולה ולב טוב ביום טו"ב למנחם תי"א לפ"ק. וישלח מלך הקדרים ספרים אל המלך יר"ה שיוליא לחירות בן אחיו ויתן לו תמורתו האויב שלו הצורר חמי"ל שהיה בימים ההם בשביה אללו וגם ארבעת אלפים שרים גדולים מעם פולין הנתונים בשביה אללו יתן לו תמורת בן אחיו. ולא רצה המלך והשיב למלך הקדרים בגאותו שיחזיק לצורר חמי"ל מאד והאת יקח אותו מידו בביתו להודיע שגם על הקדרים יבא מלך פולין ועמו למלחמה. וישלח המלך את שני שרי הצבא שלו והדוכוס ווישנוועלק"י ועמהם ק"ן אלף אים גבורי חיל לכבוש ערי הקאזאקין במדינה רוסי"א ואחר כך ילכו למלחמה על הקדרים, וכן עשו והלכו וכבשו הערים שבמדינת רוסי"א מתון מתון.

בעת ההיא נתקנאו השרים בהדוכוס ווישנוועלק"י שהולך וגדול ונתנו לו כס המות להשקותו ומת הדוכוס ווישנוועלק"י זכר לברכה, והניח אחריו בנו בן ט"ז שנים והוא ג"כ גבור מלחמה וימלא מקום אביו.

ויהי כשמוע מלך הקדרים שמת גבור חיל הדוכוס הנ"ל ושני שרי הצבא באים עליו למלחמה התפשר עם הצורר חמי"ל, ונתן חמי"ל פדיון נפשו שמונה עשר מיליא"ן, שהם שמנה עשר פעמים מאה אלפים זהובים, וחזק ידו, ויתאספו הקדרים והקאזאקין עם רב כחול הים פעם חמישית להלחם נגד מלך פולין. ונתחדש מלחמה גדולה בפולין אחר ימים טובים תי"ב לפ"ק, והמשיך המלחמה עד היום הזה פעם השונא גובר ופעם גבר יד המלך, ובני ישראל הולכים

הולכים ודלים, ונוסף לזה יש דבר גדול בכל מדינת פולין ומתו בק"ק קראק"א ובשאר קהלות במדינת פולין בקיץ תי"ב לפ"ק יותר מעשרים אלף נפשות, השם ירחם עליהם. ועד היום הזה יש במדינת פולין חרב ורעב ודבר גדול בכל הארץ, וצרות אחרונות משכחות לראשונות, וכל יום ויום צרתה מרובה מחברתה, בערב יאמרו מי יתן בקר ובבקר יאמרו מי יתן ערב, ונתקיים בהם הפסוק גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת וגו' ונשארתם במתי מעט תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרוב וגו' והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ. מה נאמר מה נדבר ומה נצטדק, אם נאמר שלא חטאנו הלא עונותינו ענו בנו שחטאנו, והאלהים מצא את עון עבדיו, וכי הקב"ה עביד דינא בלא דינא, אבל נוכל לומר את מי אשר יאהב ה' יוכיח, גם נוכל לומר עליה ממקדשי תחלו אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי וכו' ומיום שנחרב ב"ה צדיקים נתפסים בעון הדור.

ועתה אתחיל לכתוב הנהגה של בני ישראל בפולין.

דאמרינן במסכת אבות שמעון הצדיק היה משירי אנשי כנסת הגדולה הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. רשב"ג אומר על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום. כל אלו ששה עמודים שהעולם עומד עליהם נתקיימו במדינת פולין.

עמוד התורה, המפורסמת אין צריכה ראיה שלא היה כל כך הרבה תורה בכל תפוצות ישראל כמו במדינת פולין, בכל קהלה וקהלה היו תופסין ישיבות והיו מרבין שכר לראש ישיבה שלהם כדי שיוכל לתפוס ישיבה בלא דאגה ולהיות תורתו אומנתו, ולא יצא הר"י כל השנה מפתח ביתו לחוץ אם לא מבית המדרש לבית הכנסת ויושב תמיד יום ולילה ועוסק בתורה, וכל קהלה וקהלה היו מחזיקים בחורים ומספקים להם ממון דבר קצוב בכל שבוע שילמדו אצל הראש ישיבה, והיו מחזיקין לכל בחור לפחות שני נערים שילמדו אצלו. שיוציא בפ"ה מן הפה מה שלמד ויהא רגיל לפלפל, והיו נותנים לנערים אכילה מקופה של צדקה או מן התמחוי. ואם היה קהלה של חמשים בעלי בתים היו מחזיקין

לא פחות מחמשים בחורים ונערים, והיה בחור אחד עם שני נעריו אצל בעל הבית אחד, ולפחות היה אוכל הבחור תמיד על שלחנו כאחד מבניו אעפ"י שהיה לבחור הספקה מן הקהל היה בעל הבית מוותר לו אכילה ושתיה מה שצריך, וקצת בעלי בתים הנדיבים היו נותנים גם לנערים להיות מאוכלי שלחנו תמיד, ל' נפשות היו נותנים אכילה ושתיה כל השנה. וכמעט שלא היה בית בכל מדינת פולין שלא היו לומדים בו תורה או הבעל הבית בעצמו היה למדן או בנו או חתנו היו לומדים או בחור אחד מאוכלי שלחנו ולפעמים היו כולם יחד בבית אחד, היו מקיימין כל ג' דברים שאמר רבא במסכת שבת פ"א אמר רבא דרחים רבנן הוה ליה בנין רבנן דמוקיר רבנן הוה ליה חתנוותא רבנן דדחיל רבנן הוא גופיה הוי צורבא מרבנן. ולכן היו בכל קהלה וקהלה הרבה חכמים, אם היה קהלה מחמשים בעלי בתים היו שם עשרים חכמים שנקראו בשם מורינו או בשם החבר והראש ישיבה היה על כולן וכל החכמים היו נכנעים תחתיו והיו הולכין אצל הר"י אל הישיבה. וכך היה סדר הלימוד במדינת פולין, הזמן היה מה שהבחורים והנערים היו מחויבים ללמוד אצל הראש ישיבה בקיץ מר"ח אייר עד ט"ו באב ובחורף מר"ח חשון עד ט"ו בשבט, ואחר ט"ו בשבט או ט"ו באב היה רשות ביד הבחורים או הנערים שילכו ללמוד בכל מקומות שירצו, ומר"ח אייר עד חג השבועות ובחורף מר"ח חשון עד חנוכה היו לומדים כל בני ישיבה גמרא פרש"י ותוספות בהתמדה גדולה, ולומדין בכל יום הלכה דהיינו עמוד אחד גמרא עם פרש"י ותוספ' נקרא הלכה. והיו הולכין כל החכמים והבחורים שבקהלה וכל מי שיש בו ריח תורה אל הישיבה אצל הראש ישיבה, והראש ישיבה לבד ישב על כסא וכל החכמים ושאר בני ישיבה נצבים עליו סביב לו, והיו מפלפלין זה עם זה בהלכה קודם שבא הר"י אל הישיבה, וכשבא הר"י אל הישיבה כל אחד היה מקשה לר"י מה שקשה לו בהלכה והוא מתרץ לכל אחד ואחד, אחר כך שתקו כולם והר"י אמר מה שחידש בהלכה, ואחר שאמר כל החדושים אמר הראש ישיבה חלוק דהיינו שמקשה בגמרא או ברש"י או בתוס' שדבריהם סותרים זה את זה ומקשה קצורים או סתירות בגפ"ת ומתרץ אותם והתירוצים ג"כ סותרים זה את זה ואמר על קושיא אחת תירוץ שני וכדומה לזה

לזה עד שההלכה עומדת על בוריה, ולפחות אין הולכין מן הישיבה עד אחר להרים בקין. ומחג השבועות או מחנוכה ואילך עד חג הפסח או עד ר"ה הראש ישיבה אינו מרבה כל כך במילוקים והוא לומד עם החכמים פוסקים ארבע טורים בהאורים, ועם הבחורים הוא לומד רב אלפס או שאר ספרים ועל כל פנים עוסקין ג"כ בגמרא פרש"י ותוס' עד ט"ו באב או ט"ו בשבט ומכאן ואילך עוסקין עד הפסח או עד ר"ה בפוסקים או בשאר ספרים לבד. וכמה שבועות לפני ט"ו באב או ט"ו בשבט הראש ישיבה הוה מכבד לבני ישיבה שלו כל אחד ואחד שיאמרו חילוקים על הישיבה במקומו הן לחכמים הן לבחורים, והם היו אומרים החילוקים והראש ישיבה שומע אליהם והיה מפלפל עמהם כדי שיחדדו הבני ישיבה, והיו לומדים בכל מדינת פולין מסכת א' כסדר הששה סדרים, ולכל ראש ישיבה היה שמש א' שהלך מדי יום ויום מחדר לחדר שילמדו הנערים הן עניים הן עשירים והזהיר להם כל ימות השבוע שילמדו ושלא יטיילו ברחוב, וביום ה' בשבוע היו מחויבים לילך כל הנערים בקבוץ יחד אל הגבאי הממונה על ת"ת ושאל אותם הגבאי מה שלמדו בכל השבוע ומי שאינו יודע דבר ממה שלמד או שטעה בדבר אחד השמש הכה אותו בשבטים גדולים בציווי הגבאי ועשה לו גם שאר חרפות גדולות בפני הנערים כדי שיהיה לו לזכרון שילמוד בשבוע האחר יותר טוב, וכן בערב שבת הולכין כל הנערים בקבוץ יחד אל הראש ישיבה לשאול אותם מה שלמדו בכל השבוע כנ"ל, בזה היה מורא ופחד גדול על הנערים ולמדו בתמידות, גם בשלשת ימי הגבלה או בחנוכה היו מחויבים הבחורים והנערים לחזור לימודם כל מה שלמדו באותו זמן וכנגד זה נתנו להם פרנסי הקהלה מתנות ממון דבר קצוב, כך היה המנהג עד ט"ו באב או ט"ו בשבט. ואחר כך נסע הראש ישיבה עם כל בני ישיבה שלו הבחורים והנערים על היריד שהוא יומא דשוקא בקין היו נוסעין על היריד של זסלא"ב ועל היריד של יערסלא"ב, ובחורף על היריד של לבוב ועל היריד של לובלי"ן, ושם היה רשות ביד הבחורים ונערים שילכו ללמוד באיזה ישיבה שירצו ללמוד שם, והיו בכל יריד ויריד כמה מאות ראשי ישיבה וכמה אלפים בחורים וכמה רבבות נערים, וסוחרים יהודים ועמים היו כחול הים כי מסוף העולם ועד סופו היו באים

על היריד, ומי שהיה לו בן או בת להתחתן נסע אל היריד ושם עשה חיתון כי כל אחד מצא שם דמיונו וזוגו; ונעשו כמה מאות חיתונים בכל יריד ויריד ולפעמים אלפים חיתונים, ובני ישראל אנשים ונשים היו הולכין ביריד בבגדי יקר כי היו חשובים בעיני מלכות ובעיני העמים, ובני ישראל היו רבים כחול הים ועכשיו נתמעטו בעונותינו השם ירחם עליהם. וכבוד גדול היה לראש ישיבה בכל קהלה ודבריו נשמעין הן לעניים הן לעשירים ולא המרו את פיו ובלעדו לא הרים איש את ידו ואת רגלו ויגזור אומר ויקום, והיה בידו מקל ורצועה להכות וללקות ולקנוס ולעשות הרפות לעוברי עבירה ולתקן תקנות ולגדור גדר להפריסם מאיסורה, ואע"פ כן היו אוהבים לראש ישיבה ומי שהיה לו מנה יפה כגון תרנגולים פטומים וברבורים אבוסים ודגים טובים היו מכבדים בו לר"י במחלה או בכולה ושאר מתנות ממון או כסף וזהב אין שיעור, גם בב"ה רוב מי שקונים מצות היו מכבדים לר"י, ולראש ישיבה היה חיוב להיות שלישי מן העולין לקרות בתורה בשבת ויום ראשון של יום טוב עכ"פ, ואם היה הר"י כהן או לוי היה חיוב שלו להיות כהן או לוי או אחרון אע"פ שהיו הרבה כהנים או לוים בב"ה, ולא יצא אדם בשבת ויו"ט מבית הכנסת עד שהלך מתחילה הראש ישיבה ואחריו בני הישיבה שלו ואחר כך כל הקהל והיו מלוין אותו עד ביתו, וביו"ט הלך כל הקהל אחריו לביתו להקביל פניו ברגל, ומזה נתקנאו כל החכמים והיו לומדים בתמידות שיבאו ג"כ לידי מעלה זו להיות ראש ישיבה באיזה קהלה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה ומלאה הארץ דעה.

עמוד העבודה, יש בזמן הזה תפלה במקום עבודה שנאמר ונשלמה פרים שפתינו, והיתה התפלה מיוסדת על אדני פז, בראש היו חברה שמשכימין לפני עלות השחר לשומרים לבוקר להתפלל ולקונן על חרבן הבית, ובעלות השחר היו משכימין בני החברה תהלים ואמרו תהלים כמו שעה אחת לפני התפלה וסיימו תהלים בכל שבוע, וחלילה שיעבור אדם בבקר זמן תפלה בשינה ולא ילך לב"ה אם לא באונס גדול, ואם הלך לב"ה לא יצא אדם משם למשא ומתן שלו עד ששמע דברי תורה מפי שום אכם או פרש"י על התורה או נביאים או כתובים או משניות או

דינים מה שלבו היה חפץ ללמוד, כי היו בכל צד׳ כנשיות כמה כתות של חכמים שהיו מלמדים לאחרים בב״ה מיד אחר התפלה ערב ובוקר ומקיימים ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון.

עמוד גמילות חסדים, היה אין שיעור לגמילות חסדים שבמדינת פולין. בראש בהכנסת אורחים אם בא חכם או דרשן אחד אורח אף בקהלות שהיו פתקין בשביל האורחים. לא היה צריך ת״ח לבזות כבודו לקבל פתק רק הלך אל איזה פרנס מקהלה להתארח באשר ייטב בעיניו ובא שמש הקהל ולקח הקיבוץ מאתו והראה הקיבוץ אל הגבאי או אל פרנס החודש אשר היה בימים ההם ונתנו לו מתנה כפי ראות עיניהם ושולחין לו עם השמש דרך כבוד והתארח אצל בעל הבית אחד כמה ימים שירצה, וכן שאר האורחים שקבלו פתקין היו נותנין לו פתק אחד והתארח אצל בעל הבית אחד אשר עלה בגורלו כמה ימים שירצה. האורח ולכל הפתות היה פתק אחד ג׳ ימים ונתנו לו אכילה ושתיה ערב ובוקר ולהרים, ואם היו רוצים לילך לדרכם היו נותנין להם צדה לדרך והיו שולחין אותם על סוס ועגלה מן קהלה לקהלה, ואם באו ממרחקים או ממקומות אחרים בחורים או נערים או בעלי בתים או בתולות היו מלבישים אותם מיד, ומי שרוצה לעשות מלאכה היו נותנין לבעל מלאכות, ומי שרוצה לשרת היו נותנים אל בעל הבית לשרת, ומי שירצה ללמוד היו שוכרים מלמד שילמד אצלו, ואח״כ כשנעשה בחור חשוב לקחו עשיר אחד לביתו ונתן לו בתו וכמה אלפים זהובים לנדוניא והלבישו בגדים יקרים ושלח אותו לאחר נשואין ללמוד חוץ לביתו בישיבות גדולות, אח״כ כשבא לביתו אחר ב׳ או ג׳ שנים היה חמיו שלו מחזיק לו ישיבה בביתו והיה מפזר ממון לבעלי בתים חכמים גדולים שילכו אליו על הישיבה כמה שנים עד שנעשה ג״כ ראש ישיבה באיזה קהלה. ואף כשלא היה הנער בחור חשוב באותו זמן רק כשהיה לו לב טוב ללמוד שאפשר שיהיה חכם שכשילמוד בא לפעמים עשיר אחד שהיה לו בת קטנה ונתן לו אכילה ושתיה ומלבושים וכל צרכו כמו לבנו ושכר לו מלמד עד שנעשה כלי מוכן ואחר כך נתן לו בתו כנ״ל, אין לך גמילות חסד גדול מזה. וכן לבתולות עניות היו קבועים טובים עד אחד בכל מדינה, ולא הגיעה שום בתולה עניה

לבת י״ח שנה שלא נשאת לאיש, והרבה נשים לדקניות עוסקות בנלויה זאת, השם ישלם להן גמולם וירחם על שארית ישראל.

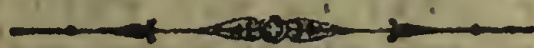
עמוד הדין, היה במדינת פולין כמו שהיה בפני חרבן הבית בירושלים, שהיו מושיבין בתי דינין בכל עיר ועיר, ואם לא רצו לדין לפני ב״ד שבעירו הלכו אל ב״ד הסמוך, ואם לא היו רוצים לדין לפני ב״ד הסמוך הלכו לדין לפני ב״ד הגדול, כי בכל מדינה ומדינה היה ב״ד הגדול כגון ק״ק אוסטר״א הבירה היה ב״ד הגדול במדינת וואלי״ן ובאוקריינ״א, וק״ק לבו״ב הבירה היה ב״ד הגדול במדינת רוסי״א, וכן היה הרבה קהלות גדולות כל אחת ב״ד הגדול במדינה שלהם. ואם שני ראשי קהילות מתדיינים זה עם זה הולכין לדון לפני פרנסים דארבע הארצות יצ״ו שהיו יושבים ב׳ פעמים בשנה בקיבוץ יחד מכל ראשי הקהלה פרנס אחד וצרפו להם ששה גאונים מארץ פולין והם הם נקראים ארבע הארצות, והיו יושבים בכל יריד לובלי״ן בין פורים לפסח ובכל יריד יערסלא״ב בחדש אב או אלול והפרנסים דארבע הארצות היו כמו סנהדרין בלשכת הגזית והיה להם כח לשפוט כל ישראל שבמלכות פולין ולגדור גדר ולתקן תקנות ולענוש אדם לפי ראות עיניהם וכל הדבר הקשה יביאו אליהם ושפטו הם. ופרנסים דארבע הארצות היו בוררין להם דיינים מן המדינות להקל מעליהם המשא והמה נקראים דייני מדינה וכל דיני ממונות באו לפני דייני מדינה ודיני קנסות ודיני חזקות ושאר דינים הקשים באו לפני פרנסים דארבע הארצות יצ״ו.

עמוד האמת, שהיו בכל קהלה ממונים על המשקלות ועל המדות ועל שאר משא ומתן שיהיה הכל באמת ואמונה.

עמוד השלום, שנאמר ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום, והיה בפולין כך הרבה תורה שלא היו ג׳ שאכלו יחד בסעודה שלא היה ביניהם דברי תורה כי הכל מפלפלין בהלכה או במדרשים תמוהים כל זמן האכילה לקיים ותורתך בתוך מעי. ושלם להם הקב״ה גמולם הטוב, ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסם אותם ולא הפר בריתו אתם, ובכל מקום אשר דרך כף רגלם בתוך אחינו בית ישראל גמלו עמהם חסד גדול

גדול, כראם אחינו בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה בין הקודרים הוליכו אותם הקדרים לקוסטנטינ"א הגדולה עיר ואם בישראל ולק"ק סלוניק"ו המהוללה ולשאר קהלות בארץ תוגרמי"א ולארץ מצרים ולארץ ברבריא"ה ושאר מדינות תפוצות ישראל ופדו אותו בדמים יקרים כנ"ל, ועד היום הזה לא יפסקו ידיהם מלפדות שבוים המביאים אליהם בכל יום ויום, השם ישלם להם גמולם.

והנמלטים מחרב האויב בכל מדינות אשר דרך כף רגלם כגון במדינת מעהררי"ן ומדינת אוסטריי"ך ומדינת פיה"ם ומדינת אשכנ"ז ומדינת איטלי"א הטיבו עמהם באכילה ושתיה ולינה ובמלבושים ובמתנות מרובות לכל אחד לפי חשיבותו ועושין להם גם שארי טובות, וביותר בארץ אשכנז עשו יותר מכדי יכלתם, והלך לפניהם צדקתם להגן עליהם ועל כל ישראל במקהלותם, וישבו כל ישראל בשלום בשלוה במושבותם, וזכותם יעמוד לנו ולבנינו, שישמע ה' צעקתנו, ויקבץ מארבע כנפות הארץ נדחינו, וישלח לנו משיח צדקנו, במהרה בימינו. אמן סלה.

נאכדרוק איז שטרענג פאר באטען,